

SZAKDOLGOZAT

Pintér Katalin

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Állattenyésztési Tudományok Intézet
Lótenyésztő, lovassport szervező agrármérnöki
alapképzési szak

A TERMÉSZETES LÓKIKÉPZÉS ALAPJAI

Belső konzulens:	Abayné dr. Hamar Enikő egyetemi docens
Belső konzulens intézete/tanszéke:	Állattenyésztési Tudományok Intézet Állattenyésztés-technológiai és Állatjólléti Tanszék
Készítette:	Pintér Katalin

Gödöllő
2024

Tartalom

1. Bevezetés és célkitűzések	2
2. Szakirodalmi áttekintés	4
2.1. A lovak kifejezésmódjai	4
2.1.1. A lovak hangadásának formái	4
2.1.2. A lovak viselkedése	6
2.1.3. A lovak testbeszéde	11
2.2. Természetes lókiképzés	14
2.2.1. Természetes lókiképzés eredete	14
2.2.2. Természetes lókiképzés alapjai	15
2.2.3. Pat Parelli 7 játéka	17
2.2.4. Monty Roberts Csatlakozás	21
3. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer)	24
4. Eredmények és értékelésük (megvitatás)	27
5. Következtetések és javaslatok	38
6. Összefoglalás	40
7. Irodalomjegyzék	42
8. Ábrajegyzék	44
9. Mellékletek	45
10. Hallgatói nyilatkozat	59
11. Konzulensi nyilatkozat	60

1. Bevezetés és célkitűzések

A szakdolgozatom témája a természetes lóképzés témakörét öleli át, de ezen kívül ki fog térni a lovak kommunikációjára, testbeszédére és viselkedésére is. Emellett két szakembert fogok külön kiemelni, akik lefektették a természetes lóképzés szakmai alapját, és akik nélkül nem is beszélhetnénk a természetes lóképzésről. Mindketten amerikaiak, az egyikük Monty Roberts, a másikuk Pat Parelli. A szakdolgozatom célja, hogy bemutassam a természetes lóképzést, és részletesebben taglaljam az alapjait és használatát, többféle megközelítést a természetes lóképzés módszerén belül, és hogy felhívjam a figyelmet ezeknek a módszereknek a jótékony hatásaira, és esetleges buktatóira.

Korábban azokat az embereket, akik természetes lóképzéssel foglalkoztak, lósuttogóknak vagy idegen nyelven horse whisperers-nek hívták. Számtalan szakirodalom, szakcikk és film foglalkozik a lósuttogók létezésének kérdéskörével és módszereivel. A lósuttogókról az emberek azt feltételezik, hogy képesek a lovakkal kommunikálni, suttogni. Felmerülhet tehát az a kérdés, hogy az emberek tényleg képesek-e kommunikálni a lovakkal, vagy más állatokkal? Erre az az egyszerű és rövid válaszom, hogy igen, csak ehhez szükséges megérteni a lovak nyelvét, és ugyanez igaz más állatfajokra is, hogy csak akkor tudunk velük sikeresen kommunikálni, ha felismerjük és értelmezni tudjuk az általuk használt jelzéseket, és ezekre mi is tudunk reagálni, a jelzéseiket felismerve pedig válaszolni azokra az ő nyelvükön.

Az equust, vagyis a lovak nyelvét bárki megtanulhatja és elsajátíthatja nemtől és kortól függetlenül, ehhez segítséget nyújt a szakdolgozatom, mely a lovak kommunikációjának alapjaiba enged bepillantást. Ez kiindulópontként szolgál, hogy megértsük hogyan hat ez a tudás a természetes lóképzésre és hogyan segíti azt.

A jelenünkben léteznek olyan emberek, akik képesek arra, hogy kommunikáljanak a lovakkal és ezáltal kapcsolódjanak az állatokhoz. A természetes lóképzés technikája nem új módszer, a természetközeli népek, például az indiánok használták, viszont az elmúlt évtizedekben újra reflektorfénybe került, és sokan átdolgozták és visszavezették ezt a módszert, hogy használni lehessen azt a modern világban. Az új módszerek két kimagasló személyét most is kiemelném, a két amerikai szakembert, Monty Robertset és Pat Parellit, akik kidolgoztak két különböző technikát is, de mindkettőnek a fő eleme az, hogy kapcsolat alakuljon ki ember és állat között. Ezt a két szakembert, illetve módszereiket bővebben be fogom mutatni.

Azért választottam ezt a témát, mert már gyerekkorom óta érdekel a természetes lókiképzés. Egy előadáson személyesen is részt vettem 2018-ban a budapesti Papp László Sportarénában, aminek a címe Lósuttogók volt. A fellépők között szerepelt az amerikai Monty Roberts és két francia szakember: Jean-François Pignon és Laurent Serre (művésznévén Lorenzo).

Az életemben nem egyszer sikerült kapcsolatot létesítenem olyan lovakkal, amelyek „befoghatatlanak” bizonyultak, vagy már akkor sunyítottak, amikor az ember a közelükbe ért, mert féltek az emberektől egy múltbéli esemény miatt. Az utóbbinál megoldást jelenthetnek az erőszakmentes kiképzési módszerek, mint amilyenek a természetes lókiképzés módszerei is. Mindkét lótípusnál számomra az jelentette a megoldást, hogy vártam, vártam és még többet vártam, hogy ők akarjanak közeledni hozzám és megszokják a jelenlétemet, hogy ne érezzék azt, hogy az ottlétemmel veszélyt jelentenek rájuk.

A szakdolgozatomban kvantitatív módszerrel fogom felmérni, hogy mennyire elterjedt a természetes lókiképzés módszere Magyarországon és a világ más országaiban, hogy miként és milyen módszereket és mindezt milyen gyakorisággal használják a válaszadók. A felmérés egy Google Forms kérdőív segítségével történik meg. A kérdőíves kutatásban a kitöltők saját tapasztalataikat is meg tudják osztani, valamint azt is, hogy milyen véleménynel rendelkeznek ezekről a módszerekről a lótulajdonosok és az edzők. Mennyire találják hasznosnak? Eredményesebb-e, mint más módszerek? Lehet-e erre alapozni a ló teljes kiképzését? Milyen esetekben bizonyult hasznosnak más módszerekkel szemben? Mielőtt ezekre választ kapnánk, szükséges megismerünk a lovakat, azok kommunikációját ahhoz, hogy ezeket mind megérthessük.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A lovak kifejezésmódjai

A lovak sokféleképpen tudják magukat és érzéseiket kifejezni. A következő fejezetekben bemutatom, hogy milyen, ha a ló mérges, vagy csak ideges, vagy hogyan állapítható meg, ha egy ló nyugodt és barátságos. Miért is lesz ez fontos? Ez a tudás sokban hozzájárul, hogy érthetőek legyenek a természetes lóképzés alapjai, módszertana, de még abban is segít, hogy fel lehessen ismerni, ha a ló rosszul érzi magát, vagy beteg. A betegségek akár a korai stádiumban is felismerhetővé válnak, amivel elősegíthetők a lovak gyógyulási esélyei. Az információk ismerete segítségül szolgál egy ismeretlen, vagy akár a saját lovunk megközelítésénél, mert látjuk rajta mikor ideges vagy barátságos. Mik tartoznak a lovak kifejezésmódjaihoz? Ide sorolhatók a lovak testbeszéde, kommunikációja és a viselkedése is.

A lovak kifejezésmódjainak ismerete nagy szerepet játszik a hatékony lóképzésnél, mivel a lovak előbb értik meg azt, ha lóul beszélnek hozzájuk, mintha az emberi nyelvet használnák a velük való kommunikáció során. Másfelől a lovak nem tudnak emberi nyelven kommunikálni ezért ők csak a saját nyelvükön tudják kifejezni magukat, amit nekünk embernek dekódolni kell, hogy ne legyen félreértés és ismerjük lovunk jelen pillanatban lévő közérzetét és érzelmiállapotát (Tóth, 2023). A kommunikációnak különböző formái, megnyilvánulásai vannak, amibe nem csak a beszéd, a hangadás tartozik, hanem ide lehet sorolni a megjelenést, a viselkedés és a nonverbális jelzéseket is (Novotni, 2011). A lovak kommunikációja univerzális, tehát a különböző lófajták is megértik egymást bármelyik országból származzanak (Bird, 2010).

2.1.1. A lovak hangadásának formái

A lovak egyik kifejezésmódja az akusztikus kommunikáció. A lovak különböző hangjelzésekkel jeleznek egymásnak, ezeknek eltérő jelentésük van. A lovak nyeríthetnek üdvözlésképpen, vagy azért, hogy figyelmeztessék társaikat és az embereket is valamilyen veszélyre, vagy éppenséggel arra is, hogy ne közelítsenek feléjük. Természetesen nagyon fontos, hogy ezekkel tisztában legyen az ember, mivel ezen tudás által egy esetleges balesetet is el lehet kerülni, ha figyel arra, hogy lovak mit mondanak neki.

A lovak képesek többfajta hanggal jelezni érzéseiket a másik felé, még akkor is, ha távolabb vannak egymástól. A különböző hangok jelentését az emberek is megtanulhatják. A lovak kommunikációjához tartozik a nyerítés, nyihogás, horkantás és vinnyogás is (Ransford,

2008). Ezek a hangok a kommunikáció és egyben a beszéd alapjai. Alapvetően a lovak csöndben vannak és csak akkor adnak hangot, ha a helyzet megköveteli azt: köszönnek egymásnak, kifejezik nem tetszésüket, illetve akkor is, ha figyelmeztetik egymást a veszélyre (Novotni, 2011).

Az első hangadási forma a nyerítés, amely a legismertebb, leghosszabb és leghangosabb kommunikációja is a lovaknak. A nyerítés hangos, ezért messzire is elhallatszik, így lehetővé téve a lovaknak az egymás közötti kommunikációt még akkor is, ha távolabb vannak egymástól, de nem csak a lovak tudják egymás helyzetét felmérni vele, hanem a ragadozóknak is iránymutató, ezért ezt a hangadási formát csak bizonyos körülmények között használják a vadon élő lovak egymás között. A nyerítés hangszínét több dolog is befolyásolhatja, köztük a kor, a nem és a státusz is, ezért elmondható, hogy minden ló egyedi nyerítéssel rendelkezik, mint az emberek is, ami alapján meg is lehetne őket különböztetni csak hallásból (Tóth, 2023). A nyerítés kifejezhet üdvözlést, elégedettséget vagy aggodalmat is (Ransford, 2008).

A röhögés a következő kommunikációs hang a lovak között, aminek ismertebb neve a nyihogás (Tóth, 2023). A röhögés nem más, mint egy alacsony frekvenciájú hang, amit a lovak az orrukon adnak ki. Ezt gyakran használják a lovak egymás és az ember üdvözlésére is. Általában ez egy barátságos hang (Ransford, 2008). A röhögést nem csak üdvözlésként hallhatjuk, mivel a kanca is ekképpen szólítja csikóját és a ménnek is legtöbb esetben ezzel kezdik az udvarlásukat a kancáknak. Ez a hang nem csak halk, de rövid is, mivel általában nem több 3-5 másodpercnél egy röhögés, amit egy-két másodperc eltéréssel megismételhetnek (Novotni, 2011).

A lovak akusztikus kommunikációja terén a következő hang, az a horkantás. A horkantás a levegő gyors kifújása az orrlukakból, ami lovak esetén egy figyelmeztető hangjelzés a közelükben tartózkodók számára, mivel ennek a hangja nem hallatszik olyan messzire, mint a nyihogás, így észrevétlenek maradhatnak a ragadozók előtt. A horkantást nem csak vészjelző hangként használják a lovak, hanem a játékuk közben is lehet hallani ezeket az akusztikus kommunikációs jelzéseket. Abban az esetben, ha a horkantás nem csak egy rövid levegő kifújási folyamat, hanem ez elnyúlik, akkor az a lovak frusztrációját is jelezheti. A horkantásnak ezeken kívül van egy biológiai funkciója, amely az orrjáratok kitisztulását szolgálja, így lehetővé téve, hogy az idegen szagokat megérezze, illetve a menekülésben is nagy szerepe van, mert szabadon tud benne a levegő áramolni (Ransford, 2008; Tóth, 2023).

A horkantáshoz nagyon hasonló a mechanikája a prűszkölésnek. Itt is van egy biológiai funkciója, hogy a légutakat kitisztítsa és eltávolítsa azokat az anyagokat, amik az orrnyálkahártyáját irritálja. A lovaknál a prűszkölést legtöbbször akkor lehet felfedezni, ha poros takarmányt kapnak. A prűszkölésnek van egy másik jelentése, amit általában akkor lehet hallani, amikor hosszú száron sétálnak a lovakkal, és ez az elégedettség jele ilyenkor, feltéve, hogy nem nagy porban lépkednek (Tóth, 2023).

A legutolsó hangadási forma, amiről beszélni fogok az a vinnyogás. A nevéből is következtethetni lehet, hogy ez nem egy kellemes hang. A vinnyogás nem más, mint egy magas frekvenciájú hang. A lovak gyakran alkalmazzák abban az esetben, ha egy másik lóval szembeszállnak (Ransford, 2008).

2.1.2. A lovak viselkedése

A lovak viselkedése is többféle lehet, mint azt már az emberek megtapasztalhatták az ismerőseiken is. A viselkedést, amit hordoznak magukkal és ami a lovaknál is megjelenik, többféle csoportba sorolható. Az első ilyen osztályba tartoznak azok a viselkedési szokások, amelyeket örökölnek, tehát a génjeikben megtalálható és egy adott reakcióra, egy adott válasza ad a testük, ide sorolható például a menekülési ösztön, vagy az, hogy isznak, ha szomjasak lesznek és ezeket még a végtelenségig írhatnám. Vannak olyan tulajdonságok, amik tanultak és nem veleszületettek, mint az az első csoportra elmondható volt. Ebbe a kategóriába található például az is, hogy a lovak megtanulják, ha hozzáérnek a villanypásztorhoz akkor az megrázza őket, tehát jobb egy méteres távolságot tartaniuk tőle. Az is tanult viselkedés, hogy a lovak megtanulják mi az, amiért jutalmat kapnak az embertől és melyik az a viselkedés, amiért esetleg meg lesznek büntetve. A viselkedés nem csak az egyéntől és a génjeiktől függ, hanem a környezet is befolyásolja azt.

A lovak viselkedését különböző tényezők határozzák meg. Tíz ilyen viselkedési tényezőt, tulajdonságot állapítottak meg, amiket egymástól el lehet különíteni, amik a lovakat meghatározták már a házasítás előtt is és a napjainkban is jelentős szerepet játszanak. Ezek a tulajdonságok az emberi szelekció ellenére is tovább öröklődnek generációról generációra. Mi az a tíz tulajdonság, amit meg kell ismerni? A viselkedés tényezőinél szót kell ejteni a menekülésről, az érzékelésről, a reakcióidőről, a gyors megnyugvásról, a tanulásról, az emlékezetéről, a rangsorról, a mozgás szabályozásáról, a testbeszédről és a teljes fejlettségről (Miller, 2012).

Az első viselkedést meghatározó tényező a lovaknál a menekülés. A lovak menekülő állatok, elsődleges ellenségei a nagyragadozók: oroszlánok, farkasok. A lovak túlélési esélye akkor a legnagyobb, ha minél gyorsabban tudnak elmenekülni, elspintelni a rájuk fenyegető veszély elől. Ez a viselkedés tehát egy ösztön, túlélési ösztön, a lovak szempontjából (Miller, 2012). A lovak első reakciója a menekülés, amikor veszélyt észlelnek, mivel nincs idejük kétszer átgondolni cselekedeteiket, mert az, az életükbe is kerülhet. A menekülést követően, amikor már megfelelő távolságra értek a veszélyforrástól utána gondolják csak át, hogy a menekülés szükséges volt, vagy éppenséggel felesleges. Ennek az ösztönnek azért is van nagy jelentősége, mert a lovak az embert ugyanolyan ragadozóknak nézik, mint amivel a vadonban is találkoztak. A lovaknak emiatt az emberi hangoskodás és kiabálás riasztó lehet, mert a vérükbe van kódolva a menekülés ösztöne (Szabó, 2022).

A második viselkedési tényező, az érzékelés. A lovak zsákmányállatok és ennek következtében sokkal érzékenyebbeknek kell lenniük a rájuk zsákmányként tekintő állatokénál. A lovak érzékszervei ezért rendkívül fejlettek. A lovak érzékei mindig ki vannak élesedve, arra várva, hogyha veszélyt észlelnek, akkor el tudjanak azonnal futni a veszély forrása elől. A lovak érzékszervei a látás, tapintás, hallás, ízlelés és a szaglás (Miller, 2012; Szabó, 2022).

A látás a lovak nagyon fontos érzékszerve, mert ez az egyik elsődleges érzéke, amivel észleli a veszélyt. A lovaknak a színlátása nem olyan fejlett, mint az embereké. Általában fehéret, feketét vagy esetleg pasztellszíneket képesek érzékelni. A fekete és fehér tárgyak azok a legjobban láthatóak a lovak számára, de ugyanakkor ez a legijesztőbbek is számukra. (Miller, 2012). Régebben a lovakat színvaknak hitték azért, mert nem tudták úgy érzékelni a színeket, mint az emberek. A lovak a sárga és narancssárga színeket képesek jól látni, míg a piros színt jóval gyengébben és a zöldet meg már nem tudják elkülöníteni a szürke színtől. A kék- és ibolyaszíneknek az érzékelése a lovaknál nagyon rossz. A színek érzékelése fontos szerepet játszik a díjugrató sportokban is (Novotni, 2011).

A lovaknak a látása laterális, tehát a fejük két oldalán helyezkednek el a szemeik és a mélységet emiatt képtelenek érzékelni. Ez okozza lovaknál, hogy a lovak megijednek a pocsolyától is, mert nem képesek érzékelni milyen mély az, vagy a lószállítótól is félnek, mert számukra az egy végtelen sötét helynek tűnik, ami a barlangokra hasonlít a legjobban (Miller, 2012).

A lovak szemeinek elhelyezkedése lehetővé teszi azt, hogy közel 360°-ban képesek látni, egyedül két vakfoltjuk van: a lovak előtt és mögött közvetlenül. A lovak az ismeretlen

tárgyakat úgy nézik meg, hogy a fejüket lehajtják hozzá és az adott tárgyat megszagolják. A lovak szemei nem csak nagy látószögben képesek látni, de képesek a legkisebb mozgást is észrevenni. Éjszakai is jól látnak, amit annak köszönhetnek, hogy a szemükben található tapetum lucidum, ami egy fényvisszaverő réteget képez a szemükön (Miller, 2012).

A lovak hallásánál nagy szerepet játszik az, hogy a fülüket körbe tudják forgatni külön-külön a tíz egymástól függetlenül mozgatható izomnak köszönhetően, ami a lovak füleiben találhatóak meg. Annak köszönhetően, hogy el tudják forgatni a fülüket a lovak, be tudják határolni a hangok forrásainak helyzetét 25%-os pontossággal. A lovak képesek akár 55 Hz és 33,5 kHz közötti tartományban meghallani a hangokat és akár a geofizikai rezgéseket is képesek érzékelni (Tóth, 2023).

A szaglás a lovak életében fontos szerepet tölt be mind a tájékozódáskor, mind a társakkal való kapcsolattartáskor, és alapvető érzék a táplékelvétel során is. A szaglás a lovak orrán keresztül történik, amerre a szagok tovább haladnak az orrüreg hátsó részébe, ahol megtörténik a tényleges szagfelismerés a szagló nyálkahártyában elhelyezkedő szervben. Ebben a szervben módosult idegsejtek, orsó alakú szagló hámsejtek találhatóak. Ezek a hámsejtek a gázhalmazállapotban lévő vegyületeket képesek érzékelni, majd a gázok által kiváltott kémiai ingert az idegsejtek tovább közvetítik az agynak. A lovak szaglása fejlett és nagyon érzékeny, amire szükségük is van az életmódjuk miatt, mivel legelő, menekülő állatokról van szó, ezért fontos szerepet játszik a táplálék szerzésben és a ragadozók észrevételében is (Novotni, 2011).

A lovak tapintása kifejezetten fejlett, képes a lovasa legapróbb rezdüléseit is megérezni, ezért is hatásosak a testsúly alapú segítségkérő lovaglás során. A lovak érzékelni tudják a hátukon ülő lovasok apró rezdüléseit, amit a lovasuk talán észre sem vesz (Miller, 2012).

A lovak ízérezése is fejlett, ezért is van az, hogy a lovak táplálkozás közben gyakran kiválogatják a nekik ízletesebb növényt, szénát vagy tápot (Ransford, 2008). A lovak meg tudják különböztetni a sós, savanyú, édes és keserű ízeket egymástól (Tóth, 2023).

A harmadik viselkedés, amiről beszélni fogok az a reakcióidő. Mit is jelent reakcióidő alatt? A reakcióidő nem más, mint az az idő, ami alatt a ló válaszreakciót ad egy őt érő ingerre. A lovaknál ez a tulajdonság gyorsnak mondható, ami azért is alakult ki így, mert zsákmányállatok, amiből adódik, hogy nekik minél gyorsabban el kell menekülniük a rájuk leselkedő veszély elől, ami kapcsolódik az első viselkedéshez, a meneküléshez és a másodikhoz

az érzékeléshez, mert a veszélyt valamelyik érzékszervükkel észlelték, tehát ezek a tulajdonságok kéz a kézben járnak együtt (Miller, 2012).

A következő tulajdonság a gyors megnyugvás. A lovak képesek hamar megnyugodni egy félelmet kiváltó inger után, ilyen inger lehet például a mennydörgés és az ágyúdörgés hangja is. Azért fontos a lovak számára, hogy minél gyorsabban megnyugodjanak egy inger után, mert máskülönben folyamatosan félelemben kéne élniük és nem maradna idejük a létfenntartásra, ha folyamatosan menekülnének valami elől a végeláthatatlanig, míg teljesen ki nem merülnének (Miller, 2012).

A gyors megnyugvást követi az ötödik viselkedést meghatározó tényező, a tanulás. A tanulási képesség a lovak esetében szintén gyors, mint a megnyugvási képesség (Miller, 2012). A háziállatok közül a lovak azok, akik a leggyorsabban képesek tanulni. Nagyon fontos szerepet játszik a tanulás a lovak életében és emiatt a képesség miatt sokat számít az, hogy a lovaknak egy adott eseményhez pozitív vagy negatív élmény társult, mert ezekre örök időkre emlékezni fognak. Abban az esetben, ha rossz élményük van a lovaknak egy adott dologhoz, akkor későbbiekben is félni fognak tőle, de ugyan ez igaz fordítva is. Amennyi előnye is van ennek a mentális jellemzőnek, annyi hátránya is származik belőle az embernek, hogy a lovak képesek gyorsan tanulni. Nagyon hamar ki tudnak ezáltal alakulni az úgynevezett rossz szokások, mivel azzal, hogy a lovak rugdossák a box ajtajukat etetés idején és utána megkapják az abrakjukat, hamar azt éri el az ember, hogy ők ezt egy pozitív cselekedetként fogják fel, mert jutalom is társul mellé (Tóth, 2023).

A tanulás mellett nagyon fontos az emlékezet is, és ez a két tulajdonság gyakran összekapcsolódik, és együtt jár az egyik a másikkal, mivel emlékezet nélkül nem tudnák felidézni az újonnan tanult dolgokat (Miller, 2012). A lovaknak nagyon jó a memóriájuk, régi eseményekre is képesek visszaemlékezni. A lovaknak nem csak a visszaemlékezésük jó, de képesek egymáshoz kapcsolni különböző dolgokat és események, ami azt jelenti, hogy egy korábban ért tapasztalatot, ami lehet negatív vagy pozitív, azt össze tudják kapcsolni az adott személyekkel, szituációkkal, vagy környezettel. Az összekapcsolási idő viszont nem olyan hosszú, mindössze 10-30 másodperc, ami azt jelenti, ha a lovak egy adott cselekedetét jutalmazni vagy büntetni kell, akkor csak ebben az időintervallumban lehetséges, mert utána már nem fogják tudni miért kapták (Novotni, 2011).

A rangsor a következő tulajdonság, ami nagyban befolyásolja a lovak viselkedését. A lovak könnyedén el tudják fogadni azt, hogy a rangsorban hol helyezkednek el, ennek fontos

szerepe van az első tulajdonsághoz, a meneküléshez, mivel ménesben élnek és a rangsorban elől helyezkedő lovak mutatják a menekülés irányát és idejét, amit a rangsorban lentebb elhelyezkedő lovaknak már csak követnie kell (Miller, 2012). A rangsor nem csak biztonságot nyújt a lovak számára, hanem ez határozza meg, hogy a lovak békés harmóniában tudjanak élni egymás mellett. Ez a hierarchikus életmód határozza meg a lovaknál a lét- és fajtafenntartást, hogy ki ihat először a vízből, ki ehet a jobb minőségű növényekből, illetve azt is, hogy a mén melyik kancával szaporodik. A rangsor természetesen nem állandó, ezeket különböző tényezők befolyásolják, amik közé tartozik például a ménesben lévő egyedek létszáma, az adott egyedek egészségügyi állapota és kora. A rangsor felépítése ritkán lineáris, inkább komplex, tehát különböző alá- és fölérendeltségi viszonyok vannak, egyik tevékenységnél lehet az A egyed domináns, de egy másiknál lehet, hogy B egyed az A felett fog állni (Tóth, 2023).

A nyolcadik viselkedést meghatározó tényező a mozgás szabályozása. A lovak más háziállatoktól eltérően képesek a mozgásukkal szabályozni a ménesben elfoglalt helyüket. Általában azok az egyedek, akik előrébb helyezkednek el a rangsorban, fenyegető mozdulatokat tesznek azok felé, akik náluk lejjebb foglalnak helyet, míg azok az egyedek, akik lent helyezkednek el a rangsorban, teret adnak ezeknek a domináns egyedeknek, ezáltal is megszilárdítva helyüket a rangsorban (Miller, 2012).

Az kilencedik tulajdonság a testbeszéd. A rangsor kialakításában nagy szerepet játszik a testbeszéd, amely kifejezhet alá-, vagy fölérendeltségi szerepet. Az alárendelt lovak védtelennek mutatják magukat, tehát lehajtják a fejüket és úgy tesznek, mintha ennének, vagy innának, miközben rágást imitálnak, vagy a szájuk szélét nyaldossák. Monty Roberts csatlakozás módszerénél is megfigyelhető, hogy a lovak a kiképzés közben lehajtják fejüket, majd elkezdik a szájuk szélét nyaldosni (Miller, 2012). A testbeszéd nem csak az alá- és fölérendeltséget fejezi ki a lovaknál, hanem megmutatja azt is, ha a lovak félnek valamitől, rosszul érzik magukat, vagy esetleg boldogok, de a kancák is a testbeszédükkel jelzik a méneknek, hogy készen állnak a szaporodásra (McBane, 2014).

A viselkedést meghatározó utolsó, tizedik tulajdonság a teljes fejlettség. A teljes fejlettségről születés utánról lehet beszélni a lovak esetében. A lovaknak az idegrendszer születés után már teljesen ki van fejlődve, ez egy egyedi tulajdonság zsákmányállatok esetében. Ugyanez igaz a bevésődés időszakára is, ami már születéskor megtörténik, amit akkor látnak, arra emlékezni fognak későbbiekben is. A bevésődés azért fontos, mert így tudnak a csikók a ménessel maradni és az anyjukat követni, mert általában az az első dolog, amit meglátnak a

csikók, mikor napvilágra kerülnek. A korai bevéődés időszakának még a kiképzésben van nagy szerepe, mivel ennek köszönhetően a csikók képesek azonnal tanulni és emlékezni azokra a dolgokra, amiket akkor láttak, hallottak, vagy tapasztaltak (Miller, 2012).

2.1.3. A lovak testbeszéde

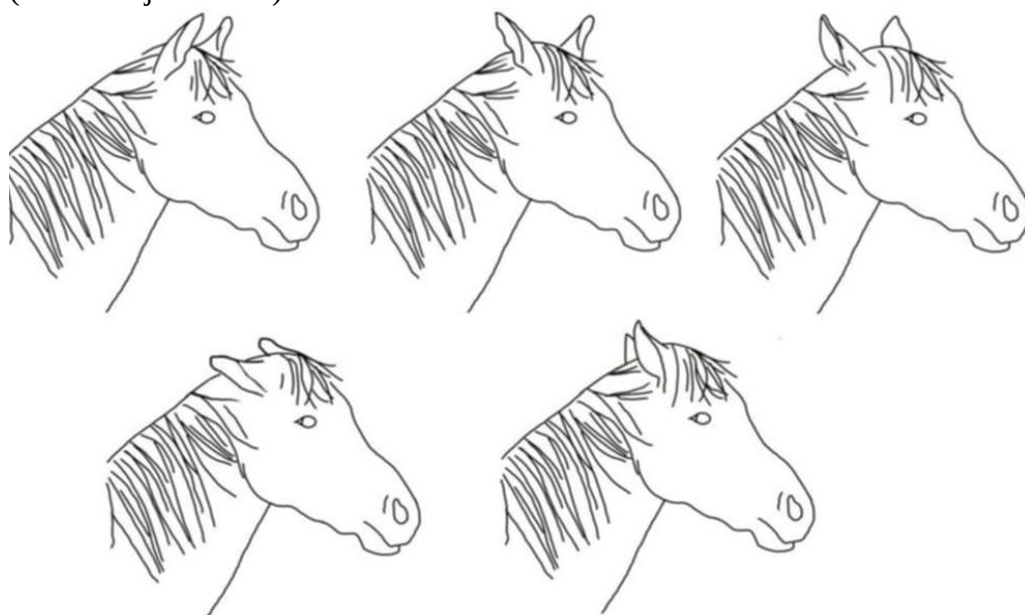
Ahhoz, hogy a lovakat jobban meg lehessen érteni, szükséges megismerni még a testbeszédjüket, amivel egymással kommunikálnak. A természetes lóképzés alapja is a lovak nonverbális jeleire épül. Mire is kell figyelni? Melyek azok a testrészek, amelyekkel a lovak kimutatják adott érzésüket, állapotukat? A legjobb lehetőség ezeknek a jeleknek az elsajátítására az, ha az ember kimegy a szabadba és megfigyeli a ménest.

A lovak testbeszéde egy olyan kifejezési mód, ami által az egyedek tudnak egymással kommunikálni. A nonverbális kommunikáció révén jelzést adnak önmagukról: érzelmeikről, hangulatukról, szándékaikról és az egészségügyi állapotukról is (Novotni, 2011). A ló érzéseiről sokat megtudhatunk a külső jegyekből, testbeszédéből, azaz az arckifejezéséből, a fülek állásából, testhelyzetéből, a farka helyzetéből és mozgásából, illetve még ezekhez járul hozzá a viselkedése is (McBane, 2014). Minden fajnál eltérő, hogy milyen jeleket használ a rangsor kialakítására. Ezek a jelek mások, fajspecifikusak lesznek kutyáknál, macskáknál és a lovaknál is egyaránt, ezért fontos, hogy megtanuljuk, megértsük az állatok testbeszédével adott reakcióit, mert így tudunk mi is kommunikálni velük, mint más fajhoz tartozó egyedek, emberek. Veszély esetén míg a kutya szembe száll vele és viczorog, addig a ló menekülő testhelyzetet vesz fel, hogy bármelyik pillanatban el tudjon rohanni az ellenkező irányba (Miller, 2012).

A testbeszéd során az egyik fontos testrész a fül, amit meg kell figyelni. A fülek állása sok mindent jelezhet a lovakról. Nem mindegy, hogy azok előre felé vagy hátra felé helyezkednek el, kifelé vagy befelé állnak (Sly, 2011). A lovak fülei előre felé állnak, vagyis alaphelyzetben vannak és mindkettő egy irányban néz, akkor azok a lovak figyelnek valamire. Ekkor a lovak nem mutatják sem az agresszivitás, sem félelem jeleit. Abban az esetben, ha a ló fülei nem egy irányban állnak és ezek ide-oda mozognak, akkor az azt jelenti, hogy több irányból érkeznek ingerek, vagy igyekeznek az ingert azonosítani (Novotni, 2011). A lovak fülei oldalirányban, lazán helyezkednek el abban az esetben, ha a lovak pihennek, nyugalmi állapotban vannak, de még a fáradtság és a közöny jele is lehet. A lovak fülei akkor is oldalirányban, vízszintesen vannak, ha az alárendeltségi szerepüket akarják megmutatni (Tóth, 2023). Az agresszivitás egyik jele, hogy a lovak a füleiket hátracsapják, egészen a nyakukra

szorosan hátrasimítják, ilyenkor jobb nem közel menni hozzájuk (Bird, 2010). Az agresszivitás mellett ez a fülállás még az irritáció és kólika jele is lehet. A lovak akkor is sunyítanak, ha zavaró hangot hallanak, mert ők csak ilyen módon tudják a fülüket befogni. A hátrafelé álló fülek a félelemnek, valamint annak a jelzése, hogy valami nem tetszik nekik, vagy akkor is, ha egy szituációból el akarnak menekülni. A hátrafelé álló fülek még jelenthetik az alárendeltségi helyzetüket, vagy azt is, ha hátrafelé figyelnek a környezetükre, vagy akár a hátán ülő lovasukra (Tóth, 2023).

1. ábra: Fülek állása
(Forrás: saját munka)

A következő nélkülözhetetlen testrész a lovak testbeszédének megismeréséhez szintén a lovak fején található meg, ami nem más, mint a szem. A szem az egyik testrész, ami az arcmimikában játszik jelentős szerepet (Tóth, 2023). A lovak a szemükkel különböző érzelmet ki tudnak fejezni köztük azt, ha riadtak, félnek, vagy agresszívak. A félelemnél és a riadtságnál általában kivillantják szemük fehérjét a lovak. Alváskor a lovak a szemeiket behunyják, míg bóbiskolás esetén, csak félig csukják be szemüket (Novotni, 2011). Azoknak a lovaknak, akiknek fájdalmaik vannak, nekik a tekintetük megfakul, topává válik, míg a szemük feletti rész feszes lesz (Tóth, 2023). Az izgatott lovak szeme kitágul (McBane, 2014).

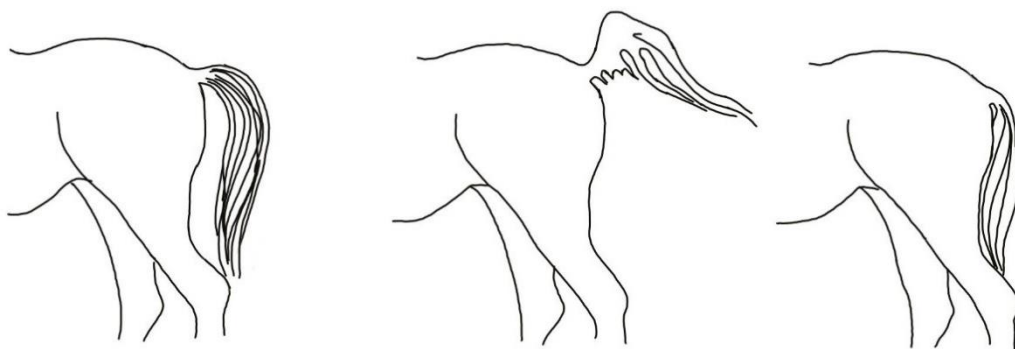
Az arcmimikákhoz tartoznak még az ajkak és az orr. Az ajkaknál nem mindegy, hogy a lovak mennyire húzzák előre vagy hátra az ajkukat, vagy mennyire nyitják ki a szájukat. A fiatal egyedek az alárendeltségüket úgy fejezik ki, hogy az ínyüket felhúzzák úgy, hogy a foguk kilátszódjon és közben tátognak, ezzel az agressziót akarják hárítani (Tóth, 2023). A megijedt

lovak a felső ajkukat általában az alsó ajkukra húzzák ezzel összeszorítva a szájuk szélét (McBane, 2014). Az összeszorított ajkak még az elégedetlenség és összezavarodottság jele is (Tóth, 2023). Az agresszív viselkedés úgy mutatkozik meg a lovaknál, hogy felső ajkukat felhúzzák és ezzel láthatóvá teszik a fogait, a nyugodt lovaknál viszont az alsó ajkuk lóg (Bird, 2010).

A lovak orrlyukaik kitágulhatnak és összehúzódhatnak, ezeken kívül még összeráncolódhatnak. A nyugodt lovaknak az orrlyukaik összeszűkülnek. Ideges és irritált lovak is összehúzzák orrnyílásaikat, de emellett még azt ráncolják is és így egy ovális formát alkot az orruk. A lovak az orrlyukaikat hátrahúzzák annyira, hogy egy elliptikus formát ölt magára, amikor másokra fenyegetően néznek. A beteg és fájdalmakat érző lovak orrnyílásaik elkeskenyednek (Tóth, 2023). Ezzel szemben az izgatott és megriadt lovaknak az orrlyukaik kitágulnak (McBane, 2014).

A lovak farka is sok mindent elárul az aktuális érzelmeikről, közérzetükről (2. ábra). Álló helyzetben a lovak lazán lelógó farka a nyugodt, elégedett állapotot jelzi. Ez lépésben annyiban módosul, hogy enyhén megemeli és finoman ide-oda lengeti. Az arab lovak viszont mozgás közben jellegzetes módon magasra emelik, de továbbra is lazán tartják a farkukat. A boldog, elégedett lovaknak magasra tartott, úgynevezett zászlós farokállása van. A fázós, elégedetlen és sérült lovak leszorítják a farkukat (Ransford, 2008). Ez még a félelem kifejezésére is szolgálhat, egyes lovak a tomporukhoz szorítják a farkukat ilyen esetben. A félelem jelét a lovak még a farkukat mereven felfelé tartásával is mutathatják (McBane, 2014). A lovak az alárendeltségi szerepüket is a farkuk leszorításával tudatják a másik féllal. A lovak annál magasabban hordják a farkukat, minél izgatottabbak (Tóth, 2023).

2. ábra: Farok állások
(Forrás: saját munka)

A faroknak nem csak a nyugalmi helyzete, de a mozgása is fontos jelzésértékkel szolgál. Az enyhe farokcsapkodás nem csak frusztrációt, hanem fájdalmat és kólikát is jelenthet. Az

intenzitása annak mértékében nő, minél nyugtalanabb a ló (Tóth, 2023). A dühös, vagy agresszív ló össze-vissza csapkod a farkával (Mcbane, 2014). Amikor a lovak tekergetik a farkukat az már belülről fakadó idegességet jelez (Novotni, 2011).

Egyik testrészt sem szabad önmagában nézni. A fülek állásának megértéséhez nagyban hozzájárul az arcminimika is és ugyanez fordítva is igaz. Ahhoz, hogy pontosabb legyen a kép mit érez éppen a ló, a farok helyzetét és mozgását is figyelembe kell venni (Tóth, 2023).

2.2. Természetes lókiképzés

A természetes lókiképzés alapja az, hogy az ember ismerje a lovak kommunikációját, testbeszédét és az alapvető viselkedési szokásaikat, ami a korábbi fejezetekben elsajátítható. Ebben a kiképzési formában két nagy alak említhető meg, akik alapján létrejött két különböző irányzat: az egyik módszer Pat Parelli nevéhez fűződik, míg a másik az Monty Robertséhoz. Rajtuk kívül vannak más személyek is, akik a természetes lókiképzés irányzatot követik és egy külön módszer megalkotói.

Mi is pontosan a természetes lókiképzés? Az egy olyan módszer, amely középpontjában a lóval való kapcsolat kiépítése áll, oly módon, hogy a vadon élő lovak viselkedését alkalmazza az ember a kiképzés során, ennek okán ezt az eljárás lósuttagásnak is szokták nevezni (Horton, 2022). Más megfogalmazás szerint ez egy olyan módszer, mely a ló természetes ösztöneire és kommunikációjára, és annak megértésére alapszik, hogy a lovak nem a félelem vagy fájdalom alapján tanulnak, sokkal inkább a nyomástól és annak felszabadulásából (Caplan, 2016). A természetes lókiképzés alapelve a lóval való kommunikáció a lovak nyelvén. Mire van ehhez szükségünk? Természetesen ismerni kell hozzá a lovakat és azok jelrendszerét és nyelvét (Novotni, 2011).

2.2.1. Természetes lókiképzés eredete

Mióta van természetes lókiképzés? Mikortól számítható a természetes lókiképzés kezdete? Kitől származik ez a lókiképzési módszer? A természetes lókiképzés története messzire visszavezethető és kialakulásánál több személyt is meg lehet említeni.

A természetes lókiképzés módszere nem új dolgokra épít, ez egy réginek mondható irányzat, amit már az indiánok is ismertek és használtak, de már az indiánok előtt is középpontba került a lovakkal való kommunikáció fontossága. Az első ismert személy ebben a témában Xenophon, aki több mint 2000 évvel ezelőtt élt (Parelli – Kadash, 2002; Novotni, 2011).

A természetes lóképzés megalkotóinak a hivatalos álláspont szerint Tom és Bill Dorrance tartják, akik az 1900-as évek elején éltek és ők gyakoroltak hatást Monty Robertsre is. Tom és Bill Dorrance a lóképzés kevésbé erőszakos változatát hirdették még jóval Monty Roberts előtt (Falkingham, 2023). Ebben a kiképzési módszerben, lóval való bánásmódban Tom és Bill Dorrance nem kapott akkora sikert a saját korukban, mint később becsatlakozók, például Pat Parelli vagy esteleg Monty Roberts. Őket még sokan mások is követték és jelenleg több mint ezer természetes lóképző létezik szerte a világban (Jessop, 2017).

A sok tréner, edző miatt létrejöttek a természetes kiképzésnek különböző technikái, válfajai. Ember válogatja melyik képzési módszer válik be a legjobban nála és lovánál, ezért célszerű többet is kipróbálni, mielőtt egy mellett dönt az ember. Sokan ezeket a módszereket nem önmagukban használják, hanem ezeket összevegyítik és ezáltal alkotnak egy sajátot, ami szintén eltér a többitől (Falkingham, 2023).

Hazánkban a természetes lóképzés a western lovaglással közel egyidőben került be a köztudatba. Ez azért is lehetséges, mert elméletben a kettő, mármint a westernlovaglás és a természetes lóképzés, ugyanazokra a dolgokra építenek, ami nem más, mint a lóval való kapcsolat és a velük való kommunikáció a lovak nyelvén (Novotni, 2011).

2.2.2. Természetes lóképzés alapjai

Mire kell figyelni a természetes lóképzésnél? Különböző tényezők vannak, amiket nem szabad elhanyagolni, amikor lovakkal foglalkozunk. Fontos tisztában lenni a lovak zónáival, térhasználatukkal, a természetes lóképzés pszichológiai alapfogalmával és az egyéb faktorokkal.

Pat Parelli szerint a természetes lóképzés kulcsa hat tényezéből áll, ami nélkül nem érdemes nekikezdeni a folyamatnak. Ez a hat kulcs nem más, mint a hozzáállás, a tudás, az eszközök, a technikák, az idő és képzelet. A természetes lóképzők hozzáállás az, hogy pozitívnak kell lenni és hinni a ló természetes nézőpontjába. Nagyon fontos, hogy a természetes attitűd olyan gyengéd legyen, amilyen csak lehetséges, de ha szükséges, akkor tudj kemény is lenni. Rendelkezni kell még azzal a tudással, hogy a lovak hogyan mozognak, gondolkodnak, viselkednek és kommunikálnak. A természetes lóképzéshez megfelelő eszközök legyenek használva. A lóképzés negyedik fontos eleme a technika, meg kell érteni a természetes lóképzés technikáját, mielőtt az ember azt használná. A következő kulcs a kiképzés során az idő, megfelelő időt kell mindenre biztosítani, meg kell tudni különböztetni a rövid- és hosszútávú idő jelentését és ezeken felül még az időzítést is. Az utolsó tényező a képzelet, amit

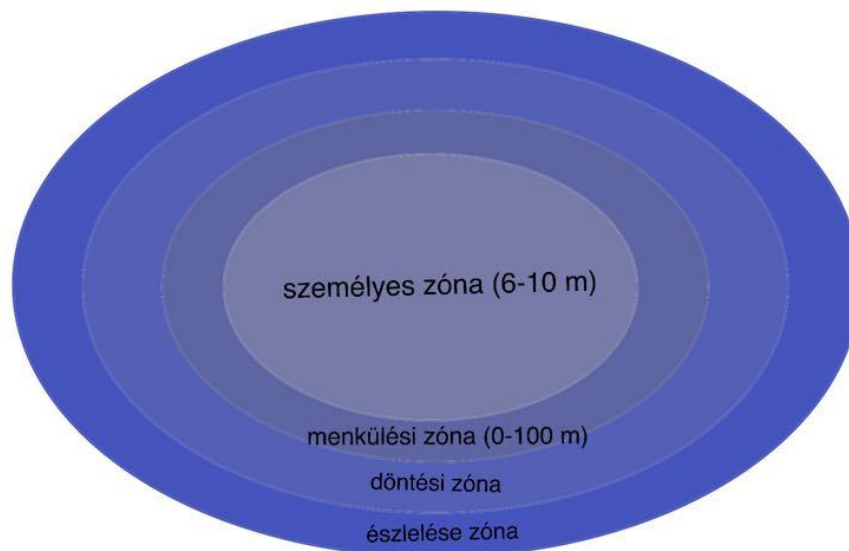
Parelli szerint azért kell gyakorolni, mert mikor az ember felnőtt elveszti ezt a képességét, hogy ezt hatékonyan tudja használni. Einstein is azt állította egyszer, hogy a tudásnál értékesebb a képzelet (Parelli – Kadash 2002).

A természetes lókiképzésnek öt pszichológiai alapfogalma van. Ezek nem mások mint: a megközelítés és visszavonulás, a nyomás és elengedés, a jutalmak és következmények, az érzéketlenítés és az alapozó képzés. A megközelítés és visszavonulás szavaknak a lóba vetett bizalom építésénél van nagy szerepük, példának okáért, ha a ló fél a nyeregtől, akkor nem csak rá kell tenni abban reménykedve, hogy túljut a félelmén, hanem rátenni és utána levenni, hogy szokja és legyen ideje a lónak pihenni közte, ezt addig kell ismételni, amíg már nem lesz ideges a ló a nyereg felhelyezésekor. A másik fontos fogalom a nyomás és az azt követő engedés, például, amikor a ló nem akar felmenni a lószállítóra, akkor a vezetőszárat meg kell húzni és amint a ló lép a megfelelő irányba egyet, akkor engedni kell és ezt kell ismételni a kívánt cél eléréséig. A jutalmak és következmények kifejezések alá tartozik minden, ami a lovat motiválja. Itt fontos, hogy a ló jutalmat a jó cselekedetekért kapjon, míg büntetést csak akkor, ha valami rosszat tett. A ló érzéketlenítése azt jelenti, hogy meg kell tanítani a lovat arra, hogy a kihívást jelentő faktorokra ne reagáljon negatívan, ezzel építve a ló önbizalmát. Az alapozó képzésre azért van szükség a lónak, mert a neki is kellenek alapok ahhoz, hogy egy magasabb szintű teljesítményt tudjon nyújtani (Jessop, 2017).

A természetes lókiképzés módszereinél gyakorta használt hatékony kiképzési eszköz a térbeli elhelyezkedések, a térközök és a döntési és észlelési zónák figyelembevétel (3. ábra). Az észlelési zóna a lónál az a tér, ahol még észlelni tudja a dolgokat, esetleges veszélyt, míg ezzel szembe a döntés zónában az adott dolog reakciót vált ki a lóból, ha nem tartja veszélyesnek, akkor nem foglalkozik vele, de amennyiben gyanúsna itéli, akkor tartja a kellő távolságot. Fontos szerepe van a közeledésnek és a távolodásnak és annak is, hogy ezt az ember milyen testtartással, mozgással társítja. Nem mindegy, hogy a mozdulatok lazák, lassúak, vagy gyorsak. A térbeli elhelyezkedésnél is fontos, hogy az ember a ló súlypontja előtt vagy mögött helyezkedik el, utóbbi esetben a ló megindulhat előre (Tóth, 2023).

3. ábra: A ló zónái

(Forrás: saját szerkesztés Tóth, 2023 nyomán)

A szabadidomítás alapja is a lovak testbeszédének megértése és az ember és ló között kommunikáció, kapcsolat kiépítése. A szabadidomításnál szintén fontos tényező, hogy a ló bízzon lovasában, egy csapatot alkossanak. Ennél a kiképzési módszernél, játéknál a kantárra, kötőfékre és vezetőszárra nincs szükség. Parelli 7 játékát a szabadidomításnál is lehet használni. A szabadidomítás arra is jó, hogy a természetes lókiképzésnél már kiépített kapcsolatot tovább erősítse a lovas a lovával és akár vezetőszar nélkül is tudjanak közlekedni (Szabó, 2022).

2.2.3. Pat Parelli 7 játéka

Pat Parelli egy amerikai származású lókiképző, a természetes lókiképzők között. Jó hír azoknak, akik meg szeretnék ismerni őt közelebbről, ő egy mai nap is élő személy. Az ő nevéhez fűződik a Parelli Natural Horsemanship módszere, ami a természetes lókiképzés egyik fontos részét képezi. Mit is lehet tanulni Pat Parellitől? Miről szól a módszere? Miért jó? Mikor alkalmazzuk? Akik már hallottak róla, tudják, hogy Pat Parelli-nek a természetes lókiképzésekor hét játékról beszélhetünk, amelyek a ló és ember közti kapcsolatot mélyíti el.

Pat Parelli volt az első, aki a lovakat négy személyiség típusba sorolta. Ő alkotta meg a horsenality kifejezést, magyarul lószemélyiséget, a personality szóból 1993-ban, amely azt jelenti, hogy személyiség (Szabó, 2022). Alapvetően a lovakat meg lehet különböztetni személyiség alapján, hogy azok extrovertáltak vagy introvertáltak és ezeken belül mindkettő személyiség típusnál van még jobb- és bal agyféltekés. A lovak személyiség típusai határozzák meg a lovaknak a viselkedését, az emberhez és társaihoz tartozó viszonyát (Parelli, 2007).

Pat Parelli volt a megalkotója a natural horsemanship szónak is, amit magyarul csak természetes lókiképzésnek hívunk (Novotni, 2011). Parelli lókiképzési módszere a lovakkal való kommunikáció elsajátításán alapszik, ahol figyelembe veszi a lovak ösztöneit és igényeit, és épít a ló és ember közötti kapcsolat kialakítására. Parelli a természetes lókiképzés módszerében négy szintet különít el, amik különállóak, de mégis egybetartoznak és egymásra épülnek. A négy szint: a partnerség-, a harmónia-, a finomítás- és a sokoldalúság szintje (Szabó, 2022).

Az első szint a ló és ember közötti kapcsolatban, a partnerség, ami mindennek az alapjául fog szolgálni későbbiekben. Itt kerül először hangsúlyba a ló és ember közötti kommunikáció. Ezen a szinten helyezkedik el Pat Parelli közismerté vált 7 játéka is, amely a bizalom és tisztelet kiépítéséül szolgál a ló és ember közötti kapcsolatban (Szabó, 2022). Ezek a játékok az alapjai a lóval való kommunikációnak. Az alapok elsajátítása után a játékokba különféle akadályokat, tárgyakat is be lehet vonni, hogy színesebbé tegyék ezeket a játékokat. Nagyon fontos, hogy a 7 játékot megfelelő sorrendben lehet csak játszani, mivel ezek egymásra épülnek. A 7 játék ezekből a feladatokból áll: barátkozós-, sündisznó-, hajtós-, jojó-, kör-, oldalazó- és a rés játék. (Parelli, 2023).

Pat Parelli első játéka a barátkozós játék. Ez a legfontosabb az összes játék közül, mivel ez alakítja ki a lóban az első benyomást az ember iránt. Ezt a játékot a többi játékot megelőzően, közben vagy utána is lehet játszani. Először a ló azon részeit kell elkezdni simogatni, amit enged, majd haladni kell szépen lassan azon testrészek felé, amelyeket kevésbé enged, amelyeket jobban félti. A lovat meg lehet érinteni a vezetőszárral, a répabottal, a pusztával kézzel, vagy bármi mással, ami éppen van, az lehet akár egy pálca is. Ezt mind addig kell ismételni, míg a ló fel nem enged és már nem védekezik, nem lép el. A ló, ha már teljesen nyugodtan viseli, ha bárhol megérinti, akkor megpróbálható az ingernek a növelelése, például fel-alá ugrálással, vagy a kötél lóbálással a ló mellett (Parelli, 2012c).

A második Pat Parelli féle játék az úgynevezett sündisznó játék. A lovak természetükből adódóan távolodnak el a nyomás hatására. Ez a játék arra való, hogy ezt az érzést, félelmet legyőzze magában a ló (Szabó, 2022). A sündisznójátéknak négy alapelve van. Az első alapelv a szándék, amely során nem elhanyagolható, hogy a tekinteted kifejezi a ló számára a szándékodat. Ennél a játéknál figyelni kell arra, hogy az előző játékkal ne egyezzen meg a tekinteted, mert az a lovat összezavarhatja. A második alapelv az állandó nyomás, ami a sündisznó játéknál egy egyenletes nyomást jelent. A harmadik alapelv a barátságos szigor és az

elengedés négy fázisáról szól. A ló megérintésének erősségének szintjeit írja le: szőr, bőr, izom, csont. A nyomás erejének fokozása a lónak egyre nagyobb kellemetlenséget okoz, ha nem mozdul el a nyomás irányától. Abban a pillanatban, ha a ló elmozdul, vagy erre hajlandóságot mutat, akkor a lóra nehezedő nyomást meg kell szüntetni. A ló a nyomás alól való felszabadulásból tanul és nem a nyomás hatására. Az utolsó alapelv lényege az, hogy először a lovat meg kell simogatni a nyomás előtt és azt követően is ugyanazon a helyen, ellenkező esetben a ló védekező magatartást vesz fel. A sündisznó játékot több testájon és irányban is lehet alkalmazni. Nyomást nem csak az ujjbeggyel, hanem a répabottal is lehet kifejezni (Parelli, 2012d).

A következő játék, a hajtós játék. Ez a feladat négy fázisra bontható. Első fázisban a lótól egy bizonyos távolságra (30-61 centiméter) kell lenni és anélkül, hogy a lóhoz érne, elkezd a levegőt finomat ütögetni. A második fázis még mindig ugyanabban a távolságban van, mint az előző szakasz azzal a különbséggel, hogy itt már a ritmus, ahogyan a levegőt veri az gyorsabb intenzitású már. A harmadik részben megközelíti lassan a lovat. Az utolsó szakaszban már megérinti a ló orrát mindkét oldalon ugyanazzal a ritmussal, amit korábban alkalmazott. A lábának ebben a fázisban nem szabad elmozdulnia, még akkor sem, ha a ló ellép. A ló megtanulja, ha megmozdul, hátralép megszűnik a nyomás és vele együtt a kellemetlen érzés is egyben (Parelli, 2012b).

A negyedik játék nem más, mint a jojó játék, amely fejleszti a ló egyensúlyát előre-, és hátramenetben. Az előre léptetés és a hátra léptetés esetén is négy fázisa van. Először a hátra léptetés szakaszairól lesz szó. Az első alkalommal a ló orránál kell elkezdeni, körülbelül kartávolságra és a vezető szárnak a legvégét kézben tartva. Ezek után a kezét fel kell emelni, majd csak a mutatóujjat mozgatni a ló előtt. A második lépés, hogy az ujjait összezárja és most csak a csuklóját rázza. Ennél a szakasznál a kötélt csak kicsit mozdulhat meg. Az ezt követő fázisban a könyököt be kell hajlítani, majd az alkarját mozgatni előre és hátra. Itt a vezetőszár már jobban meg fog mozdulni, amit a ló jobban fog érezni, mint az előző részekben. Az utolsó szakaszban a hátra léptetésnél a kart le kell engedni és egyenesen tartani míg előre hátra lengeti egészen a vállából kiindulva. Ez a mozdulat fogja az előzőekhez képest legjobban mozgatni a vezetőszárát. Bármelyik fázisban, ha a ló hátralép, még ha az a legminimálisabb is, akkor azonnal abba kell hagyni a feladatot, majd újrakezdeni a legelejétől. Ezt követi az előre léptetés szakaszai. Itt is a vezetőszár legvégénél kell állni és a lovat meg kell kérni, hogy odajöjjön az emberhez, amit egy mosollyal és egy barátságos ábrázattal kell elérni miközben a vezetőszár végét megemeli. A következő lépésnél az ujjával óvatosan simítson a kötélt végig, miközben

még mindig mosolyog. Az előző lépéstől annyiban tér el ez a szakasz, hogy miközben a kötélen végigsimít, közben az ujjait rákulcsolja a vezetőszárra. Az utolsó fázisban be kell hajlítani a könyököt és erősen fogni a kötelet, mintha az ember csak egy pózna lenne, de közben ne szabad elfelejteni mosolyogni. Az előre léptetésnél is fontos, hogyha a ló megtett feléje egy lépést bármelyik szakaszban, akkor el kell engedni és megkezdeni az első lépéstől újra (Parelli, 2012g).

Az ötödik játék a kör. Ennek a játéknak a célja, hogy a ló megtanuljon egy adott feladatot elvégezni egyedül, ami megtanítja a lovat az önálló gondolkodásra (Szabó, 2022). A ló a játék során megtanulja magától fenntartani a járást és annak irányát. Az ötödik játékot három különálló részre lehet bontani: az elküldésre, az engedésre és a visszahívásra. Első lépésben a vezetőszárral a lovat el kell indítani abba az irányba, amerre szeretné, ha menne és ebben segíteni lehet neki azzal, hogy a másik kezébe veszi a vezetőszár végét és azt megemeli, vagy a répat segítségével tereli a lovat a megfelelő irányba. Ha a ló nem mozdult meg, akkor a vezetőszárat, vagy a répatot lengesse meg, hogy mozgásra bírja a lovat. Amennyiben továbbra sem indult el a ló, akkor az eszközök segítségével érintse meg a ló nyakát. A játék következő lépése az engedés. A ló, ha a megfelelő irányba megy, akkor hagyni kell őt menni. Ennél a résznél fontos, hogy a lovas ne mozduljon, forduljon, beszéljen, vagy csapkodjon közben és a répa pálcát se emelje meg a feladat alatt. A vezetőszárat is csak a háta mögött vezesse el, anélkül, hogy lépést tenne a ló irányába. A ló visszahívása csak azután történjen meg, ha a ló kettő, de maximum négy teljes kört megtett önállóan. A kör játék utolsó része a visszahívás. Visszahívni a lovat úgy lehet, hogy az ember a kezét végighúzza a kötélen, majd a vezetőszárat a köldöke irányába húzza. A répatot vagy a vezetőszár végét emelje fel és nézzen a ló csípőjére és érintse meg a csípője tetejét, hogy szembeforduljon a vele, ha erre nem reagál, akkor rövidíteni kell a száron és megismételni a korábbi lépéseket (Parelli, 2012a).

Az utolsó előtti játék, a hatodik játék, az oldalazó játék. Ez a játék segít a lónak megtanulni az oldalirányú mozgás alapjait. Az oldalazó játék a lovasnak is hasznos segítség lesz a későbbiekben, mert ezáltal a lovat elég közel tudja vezetni a kapuhoz, hogy azt kinyitni vagy becsukni tudja. Az oldalazó játék elkezdése előtt érdemes visszamenni a hajtós játékokra és ellenőrizni, hogy a ló a hátulsó részét képes-e külön mozgatni az első felétől. Amikor ez mindkét oldalról megy, akkor lehet áttérni az oldalazó játékokra. A lovon csak kötőfék és vezetőszár legyen és egy kerítés elé kell vezetni, ahol nem tud tovább előre menni. A lovas a ló középső részével szembe fordulva áll, majd a lovat arra készíti, hogy az elejével, illetve a hátuljával felváltva ellépjen oldalra. Egész addig kell váltogatni ezt, míg a ló képes lesz

egyszerre lépni mindkét felével. Csak pár lépéssel legyen kezdve az elején, majd fokozatosan fel kell építeni, míg végül 6-15 métert is meg tud tenni egyszerre a ló. Amikor ez már a hajtós technikával jól működik, akkor tovább lehet lépni a sündisznó módszerre (Parelli, 2012e).

Az utolsó játék, amiről szó fog esni a rés játék. Célja, hogy a ló le tudja küzdeni a klausztofóbiát, ami a természetüknél fogva létezik náluk, mivel zsákmányállatok és egy szűk helyen jobban ki lennének szolgáltatva a ragadozóknak. Ez későbbiekben nagy szerepet játszik a ló boxba való bevezetésénél, vagy a lószállítóra történő felvezetésénél (Szabó, 2022). A rés játék elkezdése előtt érdemes visszatérni az ötödik játékhoz, a kör játékhoz, hogy ott mind a három része meg-e a lónak: az elküldés, az engedés és a visszahívás. A hetedik játék abban különbözik az ötödik játéktól, hogy míg ott ezt a három dolgot körön kell a lóval elvégeztetni, addig itt egy egyenesen történik. A lóval a kerítéstől körülbelül 2-2,5 méter távolságra kell beállni, ha a lovon bármilyen félelem jele mutatkozik, akkor ezt a teret lehet tágítani és a kerítéstől, vagy faltól messzebb állni. A ló az így kapott szűk folyosóban fog elhelyezkedni a későbbiekben, a fal és az ember között. Ekkor a személy, aki a kerítéssel szemben áll, áthajtja a lovat ezen a folyosón a kötél, vagy a répabot segítségével. Amint a ló végighaladt a szűk téren, a lovasa visszafordítja a lovát és visszaküldi a folyosóra csak a másik irányból, és ezt a feladatsort többször oda-vissza megismétli mindkét oldalon tartva egy rövid pihenőt. Amikor a ló már magabiztos a 2-2,5 méter széles térben, akkor ezt a távolságot tovább lehet fokozatosan csökkenteni, mígnem a legvégén eléri a körülbelül 1 méteres nagyságot. Ez a folyamat napokig, vagy akár hetekig is eltarthat az adott ló függvényében (Parelli, 2012f).

Nagyon fontos, hogy egy játékot sem lehet siettetni, mindig abban a tempóban kell haladni, ami az adott lónak szükséges. Egyik játéknál sem elhanyagolható tényező, hogy az adott játék a ló jó hangulatban fejezze be (Parelli, 2012f).

2.2.4. Monty Roberts Csatlakozás

Monty Roberts szintén amerikai származású, a mi időnkben élő személy. Az ő nevéhez kötődik ez a módszer, amit ebben a részben, lentebb fogok kifejteni. A módszerének legfontosabb, egyben nélkülözhetetlen eleme a csatlakozás, ismertebb nevén join-up, amely metódus kapcsolatot teremt ló és ember között. Beszélni fogok ennek a folyamatáról és arról, hogyan kéne a képzésnek nekiállni, ha e metódus szerint szeretnének eljárni egy lónál, fiatal egyednél.

Monty Robertsnek gyerekkora óta a lovak nagy szerepet töltöttek be az életében. Édesapja nem az erőszakmentes lóképzés híve volt, gyakran addig voltak a nyers lovak kikötve egy oszlophoz étlen, szomjan, míg azok be nem törtek. Ezt a bánásmódot Monty

embertelennek tartotta és egy másik utat keresett, ahol a lovak az emberekkel egy szinten lehetnek és nem elnyomás által törnek meg. Monty Roberts ezért évekig megfigyelte a musztángokat, hogy egymás között hogyan kommunikálnak (Roberts, 2014; Pataky, 2021).

Monty Roberts módszere újkeletű, de mégis réginek módható. Ez a kettősség abból fakad, hogy amikor megjelent a munkássága a világban, akkor a lóképzés központjában az ember állt és az állatok igényeit nem vették figyelembe ilyen mértékben, mint ahogyan ő, mivel az ő kiképzési módszerének centrumában a ló állt. Réginek mondható, mivel nem egy új irányzat, hanem egy régi elfeledett elméleteket foglal egy nagyobb rendszerbe. Ezek a régi dolgok, amiket Monty Roberts „felfedezett” még a régi időkre tekintenek vissza, amikor is a természethez közeli népek próbáltak az állataikkal minél mélyebb és közelebbi kapcsolatot kialakítani azáltal, hogy megpróbálták megérteni a nyelvüket és azon keresztül szólni hozzájuk. Ilyen nagyobb népcsoport egyike például az indiánok voltak, akiknek a hazája az amerikai kontinensen található meg, ahonnan Monty Roberts is származik (Novotni, 2011).

Monty Roberts egész módszerének a lényege az erőszakmentesség, tehát a lovat semmilyen fájdalom ne érje, ideértve az ütést, rúgást, rángatást és a kikötést is (Monty Roberts abban az időszakban volt gyermek az Egyesült Államokban, amikor a ló kiképzése olyan módon történt a hazájában, hogy a lovat kikötötték egy karóhoz, ahol étlen, szomjan állhatott naphosszat). A ló számára olyan környezetet kell teremteni, hogy ne érezze úgy, hogy neki az adott dolgot meg kell tennie, hanem mindez önszántából tegye, amit el lehet érni úgy, ha a ló felé csak sugallva van, hogy mi az, amit szeretné, ha megtenne (Roberts, 2014).

Az egész módszer alapja a csatlakozás, amikor a ló elfogadja a lovasát. Laikusok szemében ez úgy néz ki, hogy a ló csak megy körbe és körbe és egyszer csak odamegy a kör közepén álló személyhez, de ez ennél jóval bonyolultabb. Sokan azt hiszik, hogy ez csak egy trükk, amit a lovaknak betanítanak (Pataky, 2021). A csatlakozás során a ló egy körkarámba van elhelyezve, aminek közepén az ember áll, aki a menekülési ösztönt váltja ki a lóból, emiatt a ló elkezd menekülni, körbe-körbe vágózni. A ló miután megtette a kellő távolságot, ami a genetikájában van kódolva, utána megmutatkoznak rajta az alárendeltség jelei, tehát lehajtja a fejét és elkezdi nyaldosni a szája szélét. Ezzel még nem ér véget a gyakorlat, mivel a körkarámban álló ember a lovat továbbra is menekülésre ösztönzi, közben beleékelve néhány irányváltoztatást is. A kiképző mindaddig hajtja a lovat míg a fejét annyira le nem hajtja, hogy az már majdnem súrolná a talajt, ekkor a lovon már nem mutatkoznak az agresszivitás jelei, hanem egy passzív testhelyzetet vesz fel. Ezek után a kiképző személy abbahagyja a ló

folyamatos mozgásban tartását. A ló, aki ekkor már egyáltalán nem mutatja az agresszivitás jeleit odamegy az emberhez és követi minden léptét (Miller, 2012).

A csatlakozás során a kiképzőnek figyelnie kell a saját testhelyzetére, amit a lova felé mutat és a lova nonverbális válaszaira is. A módszer folyamata alatt az embernek végig agresszívnek kell mutatkoznia, tehát a lóval szemkontaktusban kell lennie és a vállának tengelye merőleges legyen a ló feje és a lovas között húzott egyenessel. Amikor a ló már nem szeretne tovább menekülni, akkor a kör közepe felé eső fülének a mozgása lelassul, vagy megszűnik, miközben a külső füle továbbra is mozog. Ilyenkor a feje is megbillen befelé úgy, hogy az orra kifelé fog állni, miközben a fülei közelebb lesznek a kiképzőhöz. Amikor a lónak a feje már a talajt súrolja, akkor az embernek a behódolás jeleit kell a lova felé üzeni a testtartásával. A lóval való szemkontaktust meg kell szüntetni és a tekintetet lefelé szegezni, a váll meg 45 fokos szögben álljon a ló fejével, ezzel is üzenve a ló felé, hogy menjen oda az emberhez (Roberts, 2014).

A csatlakozás minden lónál más és más, mivel a lovak kommunikációja eltérő, mint az embereknél is. Nincs két egyforma ló és ezáltal két ugyanolyan csatlakozás se. Árván felnőtt ló esetén, aki csak emberekkel találkozott, annál a csatlakozás majdhogynem lehetetlen, mivel a fajtársaitól nem tanulta meg a lovak kommunikációját, ezért hiába próbálkozik a kiképző lóul beszélni hozzá, nem fogja megérteni az a ló, aki árván nőtt fel az emberek társaságában (Pataky, 2021).

3. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer)

A kutatásom témája a természetes lókiképzés módszerének feltérképezése, hogy ezt az irányzatot mennyire ismerik Magyarországon és világszerte, illetve a gyakorlatban mennyire és milyen mértékben használják és mennyire tartják hasznosnak ezt a kiképzési stílust. Ezen kívül a kutatásomban arra is fényt szeretnék deríteni, hogy a természetes lókiképzés irányzataiból, melyik, melyek azok a módszerek (Monty Roberts csatlakozás módszere, Parelli Natural Horsemanship, Buck Brumaman módszere, vagy esetleg Clinton Anderson Downunder módszere, vagy egyéb természetes lókiképzés módszer), amit gyakrabban, leginkább alkalmaznak. Ehhez a vizsgálathoz egy online kérdőíves kutatás által szeretnék válaszokat kapni, amit magyar nyelven és angol nyelven is ki lehet tölteni, az utóbbi természetesen az idegen nemzetek válaszadóinak lesz elérhető. A kérdések között vannak nyitott és zárt kérdések is egyaránt. A nyitott kérdéseknél a válaszolók leírhatják saját észrevételeiket, tapasztalataikat és véleményüket.

A kérdésekben kitérek az általános adatokra például életkor és nem, ami alapján lehet készíteni egy korosztályos, illetve egy nemi elosztást országosan és világszinten is, mert van arra irányuló kérdés, hogy melyik országból származik a kitöltő, a kérdőív angol nyelvű változatában. A kérdőív első felében szó esik még arról, hogy a válaszadónak volt-e vagy van-e jelenleg saját, vagy esetleg felesben tartott lova. Az általános információk szakasz azzal a kéréssel zárul, hogy a kitöltő ismeri-e a természetes kiképzést, abban az esetben, ha a válasza nem, akkor neki azzal a kérdőív véget is ér, mivel a kutatásom témája a természetes lókiképzés és annak elterjedése, illetve ismerete és alkalmazása. Azon válaszadók, akik ebben a részben az utolsó kérdésre igennel feleltek, nekik megnyílik egy következő rész, ahol további kérdéseket felelhetnek meg. Ez a rész nem más, mint a kitöltők kapcsolata a természetes lókiképzéssel.

Kapcsolat a természetes lókiképzéssel című szakaszban azt mérem fel, hogy az emberek milyen módszerekkel és hol ismerkedtek meg, illetve az ismert lókiképzési módszerek egyikét is használták-e már valaha. Ebben az etapban az első kérdés az előző rész utolsó kérdés folytatása, ami az volt, hogy válaszadó hallott-e már a természetes lókiképzésről, így a szakasz első kérdése azt kívánja felmérni, hogy hol találkozott, hallott már a kérdőív kitöltője a természetes lókiképzéssel. Ennél a kérdésnél több lehetséges választ is megadhatnak az emberek, ami lehet például könyvek, online források, előadások, más lovas emberektől és hirdetésekben is. A következő kérdés arról szól, hogy melyek azok a természetes lókiképzés

módszerei, amivel találkoztak már, ezek a módszerek már fentebb említésre kerültek. A fejezet utolsó kérdése, az előbbi kérdésre épül, mivel azt kérdezi meg, hogy a természetes ló kiképzés valamelyik módszerét alkalmazta-e már a kérdőívet kitöltő személy. Abban az esetben, ha a válasza nem, akkor egy olyan részhez ugrik, aminek az a címe, hogy akadályok, vagyis mi az, ami akadályozza, hogy nem alkalmazta még a természetes ló kiképzés valamely módszerét. Viszont, ha a válasza igen, vagyis alkalmazta már a válaszadó személy a természetes kiképzés módszerének egyikét, akkor a következő szakaszhoz ér a kitöltő, ami már maga a ló kiképzés szakasza.

Elérkezett tehát a kérdőív ló kiképzésről szóló szakasza, amelyben három kérdést találunk. Ebben a szakaszban esik szó a kiképzés fajtájáról, módszeréről és a kiképzés rendszerességéről is. A ló kiképzés című rész első kérdése azt kérdezi meg a kitöltőtől, hogy melyik természetes ló kiképzés módszert, esetleg módszereket alkalmazta már, itt a válaszadó több választ is megadhat és van lehetősége arra is, hogy egyéni választ adjon meg, ha a felsoroltak között nem szerepel az a természetek ló kiképzés metódus, amit alkalmaz, vagy használt már ló kiképzés során. A válaszok a korábbi említett természetes ló kiképzés módszereit sorolja fel, köztük Monty Roberts csatlakozás módszertanát, Pat Parelli Natural Horsemanship kiképzés módszerét, hogy említsek párat. A kérdőív ezen szakaszában a következő kérdések a válaszadók ló kiképzésének rendszerességét és a természetes ló kiképzés gyakoriságát kívánja felmérni. Milyen rendszeresen foglalkozik ló kiképzéssel kérdésre a kérdőív kitöltői több válasz közül tudnak választani, ami rájuk a legjobban igaz, ha még sincsen olyan választási lehetőség, akkor saját maguk is adhatnak meg egyéni választ. A válaszok között szerepel az, hogy naponta, hetente, havonta és alkalmanként. Az utolsó kérdés ebben az etapban az, hogy a kérdőív kitöltője milyen gyakran alkalmazza a természetes ló kiképzés módszerét a lova kiképzése során. Ennél a kérdésnél egy skála található, ahol az egyes szám a soha, míg az ötös szám a mindig. Ezzel vége is a ló kiképzés című szakasznak, amiből rögtön átnyergelünk a természetes ló kiképzés során szerszett tapasztalatokra, vagyis a kitöltő egyének saját tapasztalataira.

Következő része a kérdőívnek a válaszadók saját tapasztatairól fog szólni. Ebben a fejezetben 5 kérdés található. Az első kérdés azzal kezdődik, hogy milyen alkalmakkor használta már a kitöltő bármely természetes ló kiképzés módszerét, ahol több válasz közül lehet választani és egyszerre többet is be lehet jelölni. Válaszok között szerepel például a mindennapi kiképzés, kapcsolat kiépítése, elmélyítése a lóval, nyers csikó kiképzése és trauma kezelésére és a többi. A következő kérdés már ténylegesen a saját tapasztalatokra épít, mivel ott a kitöltőnek arra kell választ adnia, hogy miképpen változott a kapcsolata a lovával a természetes

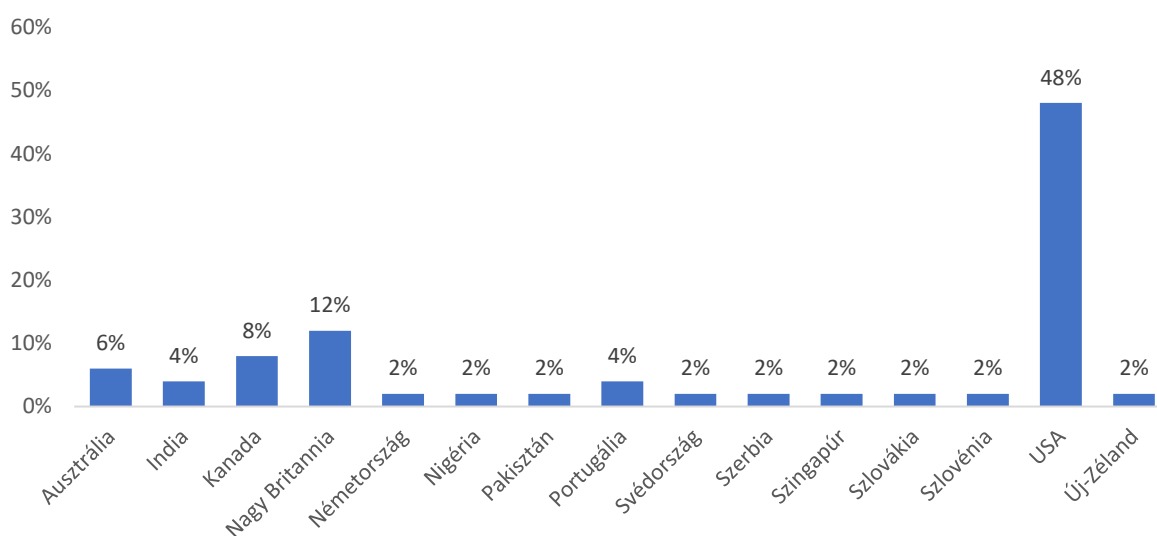
lókiképzés módszer alkalmazást követően. Ennél a kérdésnél 5 válaszadási lehetőség van a jelentősen javultól a jelentősen romlottig. A harmadig kérdésnél a válaszadónak lehetősége van leírni a saját tapasztalatait arról, hogy a természetes lókiképzést követően milyen változásokat fedezett fel a lován, amik lehetnek pozitívak és negatívak egyaránt. A 14. kérdése a kérdőívnek az, hogy mennyire találja hasznosnak ezt a fajta kiképzési módszert. Itt egy skálán keresztül lehet megadni a választ, aminek a két véglete az egyáltalán nem és a nagyon. Ennek a szakasznak az utolsó kérdése, hogy ajánlaná-e másnak a természetes lókiképzés módszerét, ahol három válasz közül lehet egyet kijelölni. A válaszok között szerepel az igen, nem és a talán. Abban az esetben, ha igennel felel a kitöltő, akkor neki még van egy plusz rövid kifejtős kérdése, hogy miért ajánlaná ezt a kiképzési módszert. Ezzel mindenkinek vége lesz a kérdőívnek, aki már használta valaha a természetes lókiképzés bármely módszerét.

Az utolsó és az utolsó előtti szakaszt a kérdőívet kitöltők közül csak azok látják, akik korábban azt válaszolták az első szakaszban, hogy hallottak már a természetes lókiképzésről és a kapcsolat a természetes lókiképzés etapban az utolsó kérdésre azt felelték, hogy még nem alkalmazták soha ezt a fajta kiképzési módszert. Az utolsó előtti rész azt az elnevezést kapta, hogy akadályok, mivel ez a szakasz arról szól, hogy milyen akadályok azok, amik miatt a válaszadó még nem alkalmazta a természetes lókiképzés valamely módszerét. Az első kérdés arról szól, hogy miért nem alkalmazta még a kitöltő a lókiképzést ezen módszerét, itt több választ is meg lehet adni. A válaszok között szerepel, hogy nincs rá lehetősége, ami jelentheti azt, hogy nincs lova, amin kipróbálhatta volna, vagy megfelelő területe és eszközellátottsága. Egy másik válaszlehetőség az, hogy nem foglalkozik lókiképzéssel, vagy nem elegendő a tudása még, hogy a természetes lókiképzés bármely módszerét alkalmazni tudja. Természetesen saját válasz megadására is van lehetőség, ha a felsoroltak közül egyik sem igaz rá, vagy más is közrejátszik, ami miatt egyszer sem alkalmazta még a válaszadó a természetes lókiképzés módszereinek valamelyikét. Ennek a résznek a második, vagyis az utolsó kérdése az, hogy egyetért-e a természetes lókiképzés módszerével a kitöltő, mivel ez is jelentheti az akadályt, ami miatt nem alkalmazta még a lókiképzés ezen fajtáját. Itt csak igennel vagy nemmel lehet felelni, aki igennel válaszol, annak véget ér a kérdőív, aki nemet ad meg válaszául, annak van még egy következő rész, a vélemény szakasza, ahol hosszasan kifejtetheti, hogy mik azok az okok, ami miatt nem ért egyet a módszerrel. Ezek után már neki sincs több kérdése és számára is befejeződik a kérdőív.

4. Eredmények és értékelésük (megvitatás)

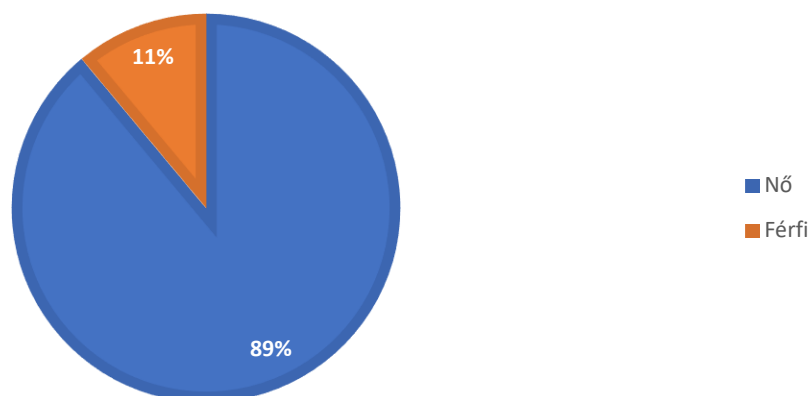
A magyar és angol nyelvű kérdőívre összesen 235 válasz érkezett be. Az első kérdésnél, hogy honnan származnak a kitöltők ott a túlnyomó többség az Amerikai Egyesült Államokat jelölte meg 48 %-kal, de ezen kívül volt kanadai, ausztrál, új-zélandi, indiai, pakisztáni, nigériai, nagy britanniai, német, portugál, szerb, szlovák, szlovén, svéd, szingapúri válaszadó (4. ábra) és természetesen magyar is, azoknál a válaszadóknál, akik magyar kérdőívet töltötték ki. Összesen 16 országból érkeztek kitöltések. Elmondható, hogy majdnem az összes kontinensről érkeztek be válaszok, köztük Európából, Afrikából, Ázsiából, Észak-Amerikából, Ausztrália és Óceániából.

4. ábra: A külföldi kitöltők származása
(Forrás: saját munka)

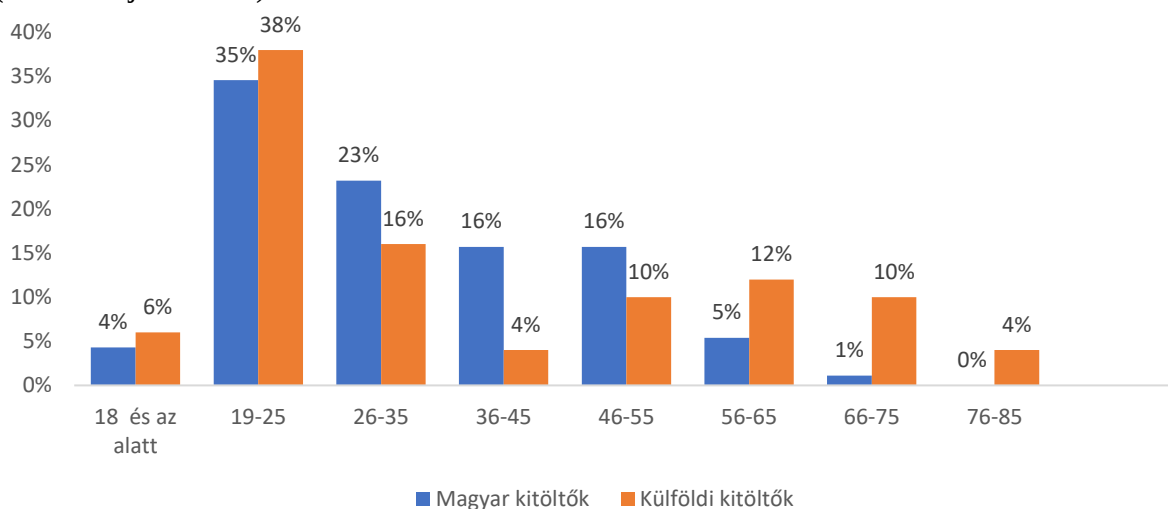
A nemek aránya nagy eltérést mutatott (5. ábra). A válaszadók 89%-a nő volt, ami 209 darabnak felel meg, míg 11 %-a, vagyis 26 fő a kitöltőknek férfi volt.

5. ábra: Nemek eloszlása
(Forrás: saját munka)

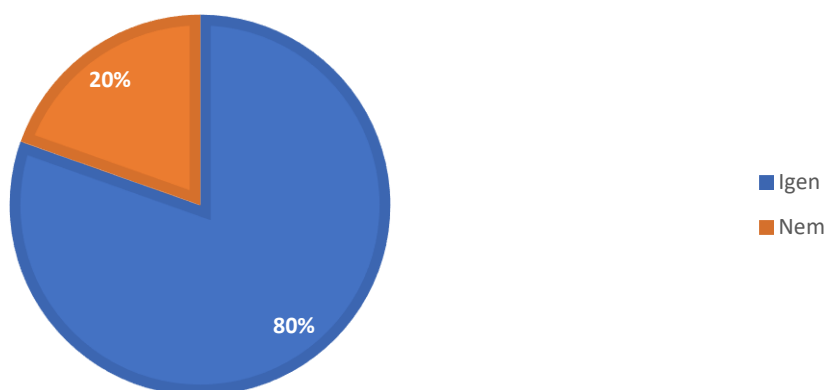
Az életkorok szempontjából a válaszok alapján a 18 éves vagy azalatti korban levők voltak a legfiatalabb korosztály, míg a 76 és 85 év közöttiek voltak a legidősebbek (6. ábra). A magyar kitöltőknél eltérés mutatkozott a legidősebb korosztálynál, mivel ott a 66 és 75 közötti személyek voltak a legidősebbek. A 18 és azalatti életkorba tartozó válaszadók és a 19-25 év közöttiek közel azonos megoszlásban voltak mindkét kérdőív esetén. A 26-35 év, a 34-35 év és a 46-55 év közöttieknél a magyar válaszadók nagyobb százaléka esett ezekbe a korosztályba, mint a külföldiek, de a 56-65 év közöttiekből és a 66-75 évesekből az angol kérdőív kitöltők között volt több és csak náluk volt 76-85 év közötti személy is. Egyik kérdőívénél sem volt beérkezett válasz a 86 év feletti korosztályban.

6. ábra: Életkori eloszlások a két kitöltő csoport között
(Forrás: saját munka)

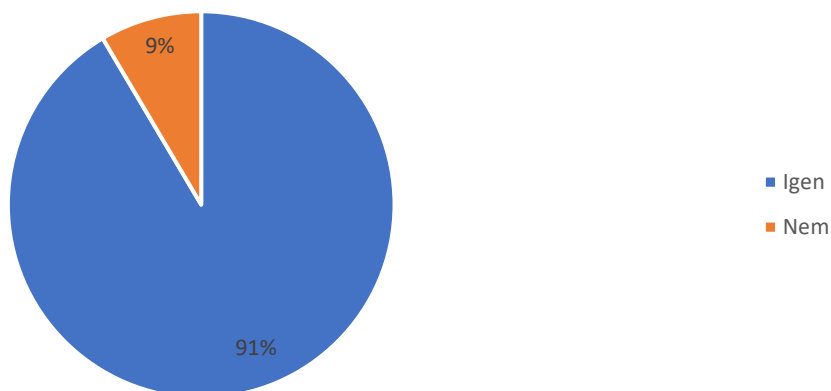
Arra a kérdésre, hogy van-e vagy volt-e valaha saját vagy felesben tartott lova, a kitöltők kevés százaléka felelt csak azt, hogy nem (7. ábra). Összesen 46 darab, vagyis 20% ember mondta azt, hogy nincs vagy nem is volt saját lova, míg a többi, vagyis 189 darab és 80%-a kitöltők közül jelölte azt, hogy volt lova, vagy a jelenben is van lova.

7. ábra: Saját ló megléte
(Forrás: saját munka)

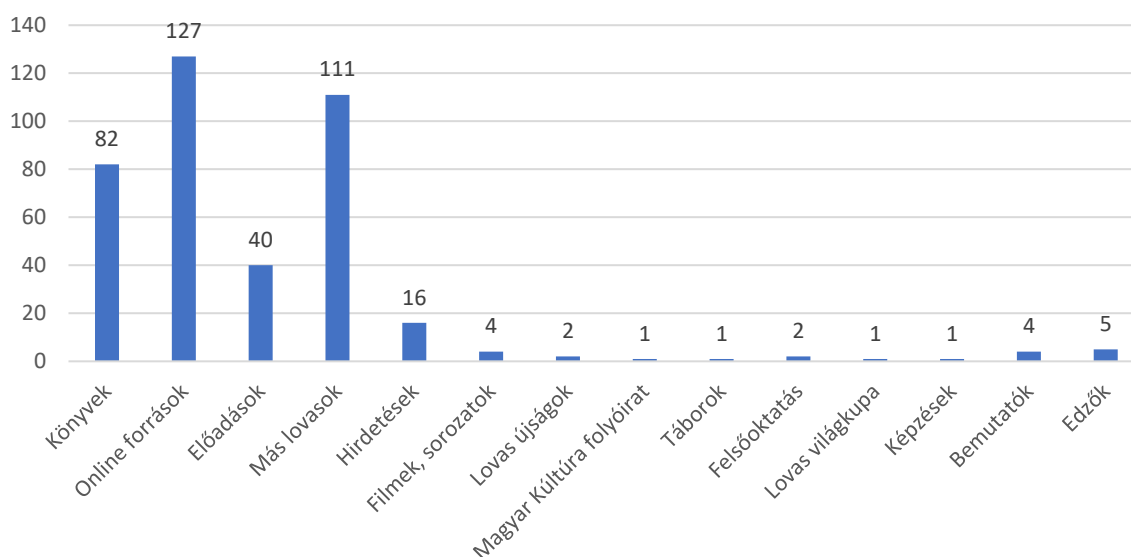
A következő ábra (8. ábra) azt mutatja, hogy a kitöltők közül mennyi ember az, aki már találkozott, hallott a természetes lókiképzésről. Itt jól látszik, hogy kevés személy mondta csak azt, hogy nem ismeri ezt a kiképzési módszert. A válaszadók 91% ismeri a természetes lókiképzést, míg a 9%-uk nem ismeri.

8. ábra: Természetes lókiképzés ismerete
(Forrás: saját munka)

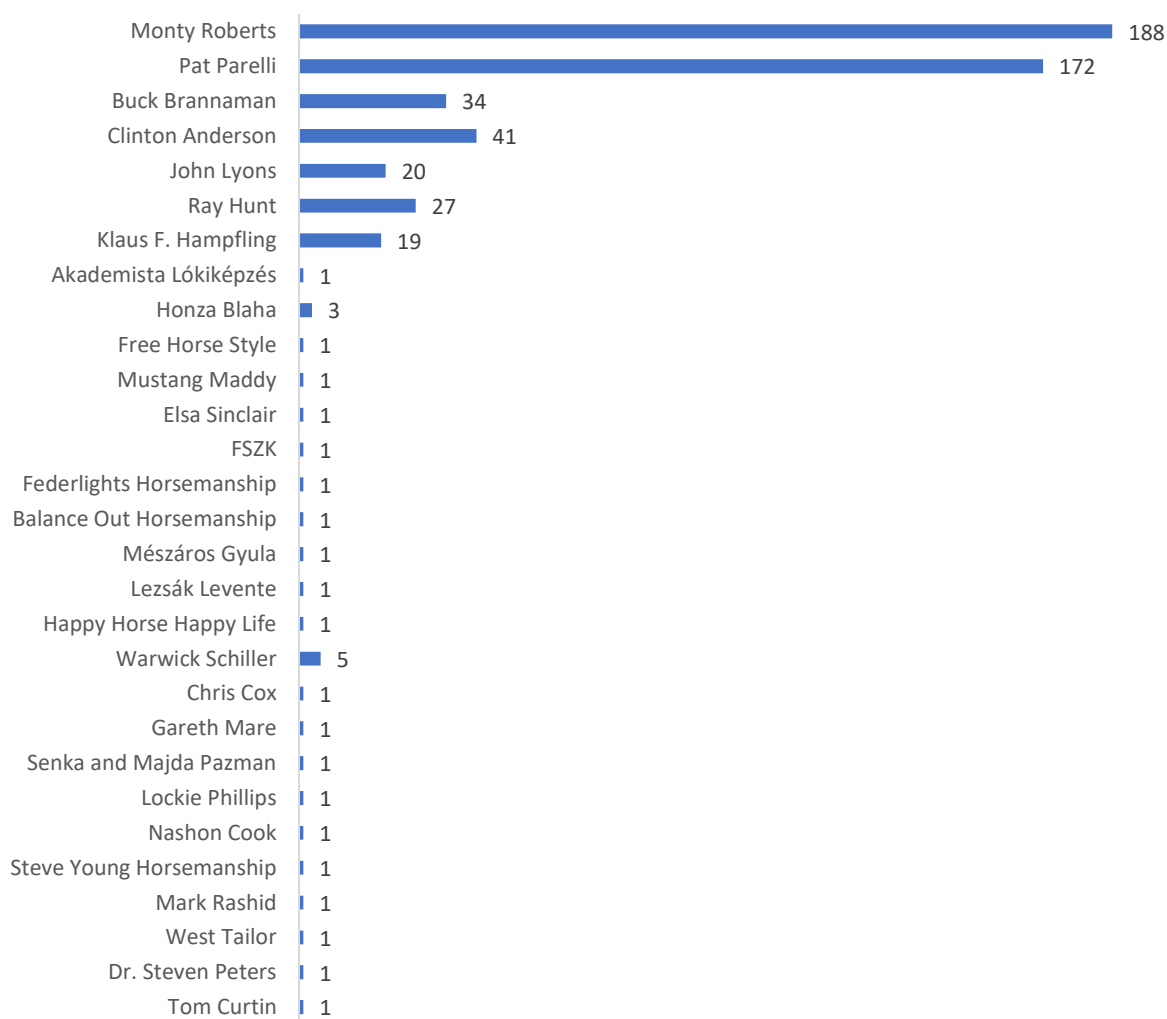
A következő szakasz első kérdésénél, hogy hol találkoztak már a természetes lókiképzés módszerével, különböző válaszok érkeztek (9. ábra). Legtöbbször azt választották, hogy online forrásokon (weboldalakon, online cikkeken és a többi) keresztül találkoztak már a természetes lókiképzéssel. A második legtöbb válasz, 111 darab, arra érkezett, hogy más lovasoktól hallottak már erről a lókiképzési módszerről. Adtak meg az emberek saját válaszokat is, például: filmekben, sorozatokban látták, már a természetes lókiképzést, vagy lovas újságban, folyóiratban olvastak róla. Volt olyan is, aki az edzőjétől, vagy főiskolában, felsőoktatásban hallott róla. Volt, aki a Lovas világkupán találkozott vele, vagy egyéb bemutatókon.

9. ábra: Hol találkozott már a természetes lókiképzés módszerével?
(Forrás: saját munka)

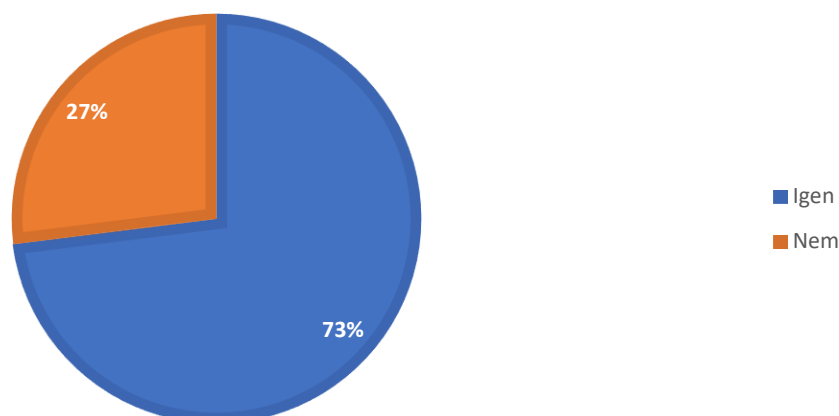
A legtöbb válasz Monty Roberts Csatlakozás módszerére érkezett, annál a kérdésnél, hogy melyik természetes lókiképzés módszerrel találkozott már, de a Pat Parelli Horsemanship is torony magasan volt a többi módszerhez képest (10. ábra). Általánosságban elmondható, hogy azokra a módszerekre érkezett be több válasz, amik már eredetileg is fel voltak kínálva a válaszadóknak: Monty Roberts, Pat Parelli, Buck Brannaman, Clinton Anderson, John Lyons, Ray Hunt és Klaus Ferdinand Hempfling, de rajtuk kívül Warwick Schillert jelölték meg többen, összesen öten és Honza Blaha is 3 darab választ kapott.

10. ábra: Természetes lókiképzés ismert módszerei
(Forrás: saját munka)

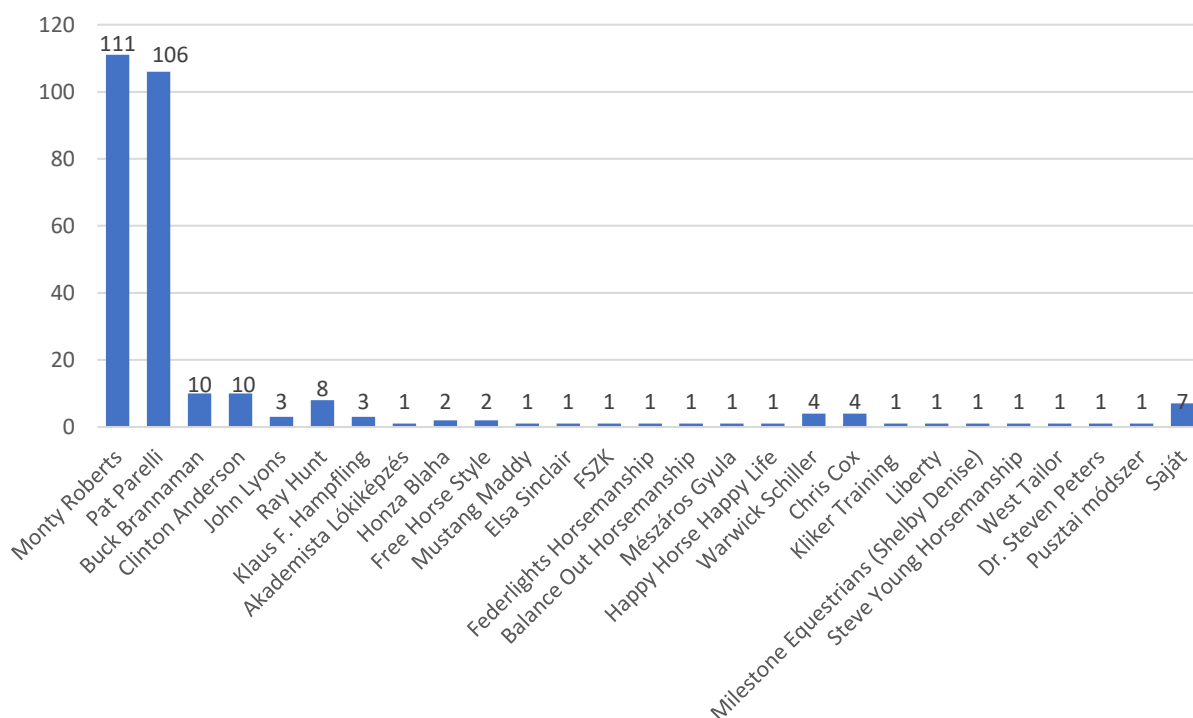
Annál a kérdésnél, hogy alkalmazták-e valaha a természetes lókiképzés valamelyik módszerét a válaszadók több mint a fele az igent jelölte meg, ami az összes válasznak a 73%-a, tehát 157 darab a 215 darabból. A kitöltők több, mint egynegyede, 27%-a mondta azt, hogy még soha nem használta ezt kiképzési módszert a lovaknál (11. ábra).

11. ábra: Használta-e már valaha a természetes lóképzés valamely módszerét?
(Forrás: saját munka)

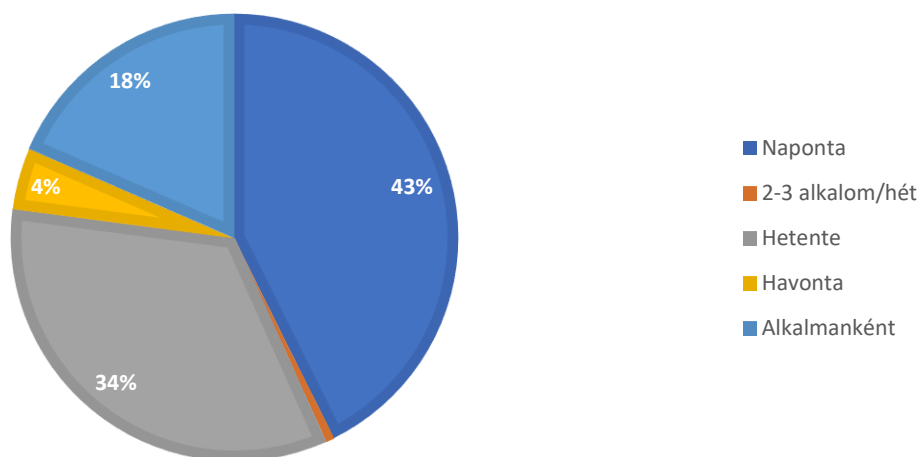
Annál a kérdésnél, hogy melyik természetes lóképzés módszerét használták, próbálták ki, arra a megadott hét válaszon kívül adtak meg saját válaszokat is. A legtöbb válasz a természetes lóképzési módszereknél szintén Monty Robert Csatlakozás technikáját és Pat Parelli módszerét jelölték (12. ábra). A többi módszert csak kis százaléka a kitöltőknek használja, de vannak heten, akik saját metódust alkalmaznak, amik általában a többinek az ötvözete.

12. ábra: Természetes lóképzés módszereinek használata
(Forrás: saját munka)

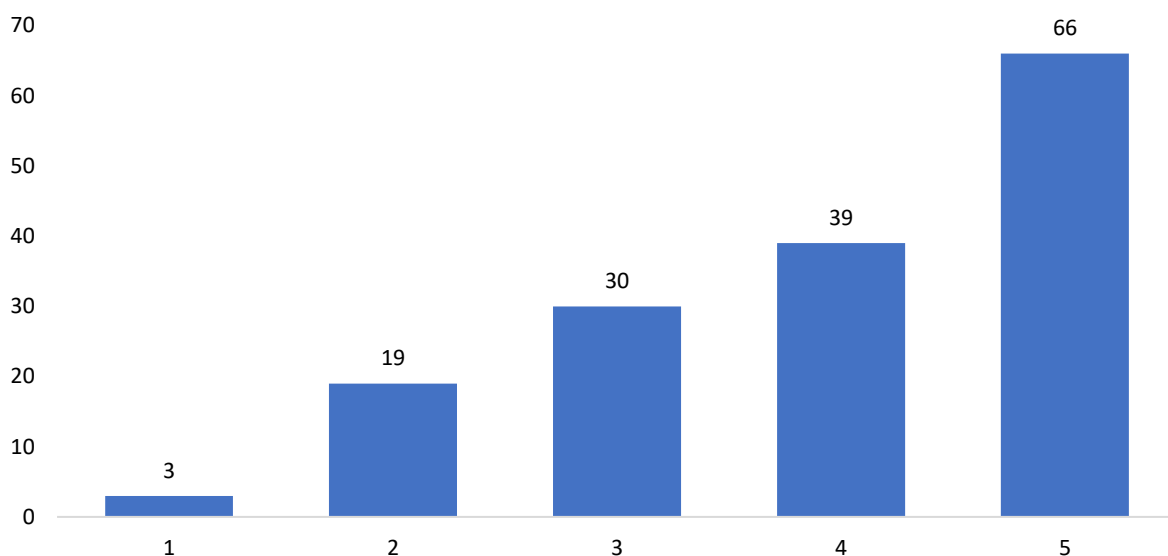
Az emberek többsége napi rendszerességgel foglalkozik lókiképzéssel, de sokan csak hetente képzik a lovukat (13. ábra). Az összes kitöltőből csak egy ember jelölte meg válasznak, hogy 2-3 alkalommal foglalkozik lókiképzéssel a héten, ez a válaszadók 1%-át jelentette.

13. ábra: A lókiképzés rendszeressége
(Forrás: saját munka)

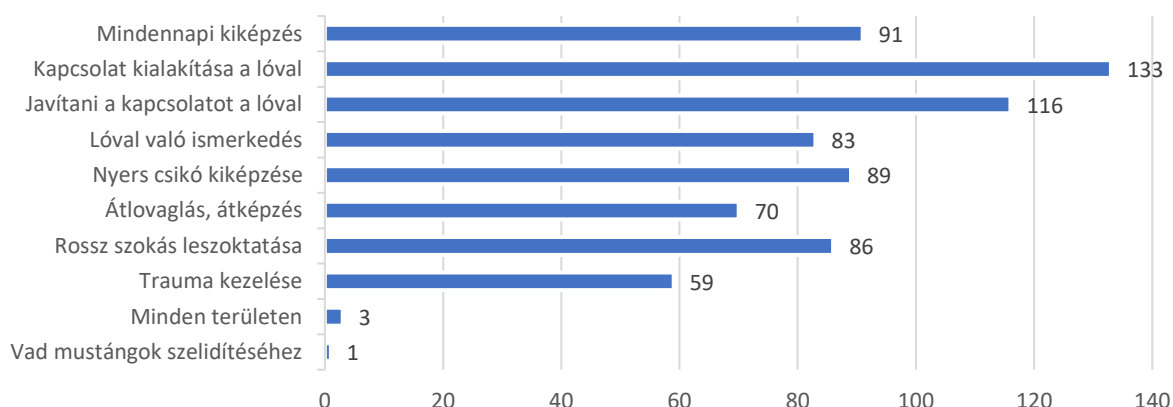
A legtöbben a skálán a mindig választ jelölték arra a kérdésre, hogy a lókiképzés során milyen gyakran alkalmazza a természetes lókiképzést, ezt az ötös szám jelölt, míg az egyes szám a soha volt (14. ábra). A 157 darab beküldött válaszból volt 3 darab olyan, akik egyáltalán nem használják a természetes lókiképzést, amikor lovakat képeznek ki. A kitöltők többsége, körülbelül 67%-a mindig, vagy majdnem minden alkalommal a természetes lókiképzést használja a lókiképzés során.

14. ábra: Természetes lókiképzés rendszeressége a lókiképzés során
(Forrás: saját munka)

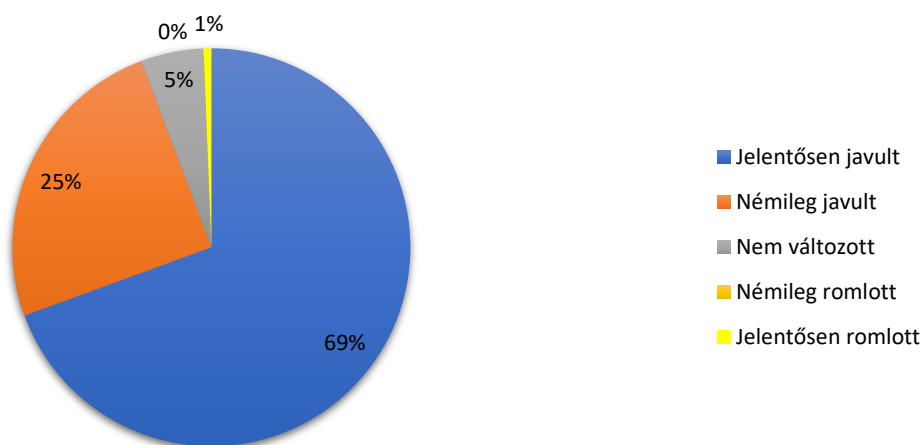
A saját tapasztalatok témakörnél a válaszadók többsége a kapcsolat kialakítása a lóval választ jelölte, de sokan írták a javítani a kapcsolatot a lóval választ annál, hogy milyen alkalmakkor használták már a természetes kiképzés valamelyik módszerét (15. ábra). Voltak olyan személyek, akik az összes lehetséges választ bejelölték, de voltak olyanok is, akik saját választ adtak meg, például azt, hogy vad musztáng szelídítésére használják. Sokan jelölték még a többi válaszlehetőséget is. Az egyéni válaszok után a legkevesebb válasz, 59 darab, a trauma kezelésére érkezett.

15. ábra: Természetes lókiképzés alkalmazásának lehetőségei
(Forrás: saját munka)

A legtöbb kitöltőnek jelentősen javult a lovával a kapcsolata a természetes lókiképzés során, de voltak olyanok is, akiknek nem változott vagy romlott a kapcsolata (16. ábra). A válaszadók 69%-a jelölte meg azt, hogy a kapcsolata a lovával jelentősen javult. Akiknek némileg javult a lovával a kapcsolata az 39 darab, 25% volt. Volt, akiknek jelentősen romlott a kapcsolata a lovával az 1 darab, 1%, de olyan nem volt, akinek némileg romlott volna csak a kapcsolat a lovával. A válaszadók 5%-nak változatlan maradt a kapcsolata a lovával. Elmondható, hogy általánosságban, az esetek 94%-ban a ló és lovasa közötti kapcsolat javult és 1%-ban mutatott csak romlást a 157 kitöltő esetén.

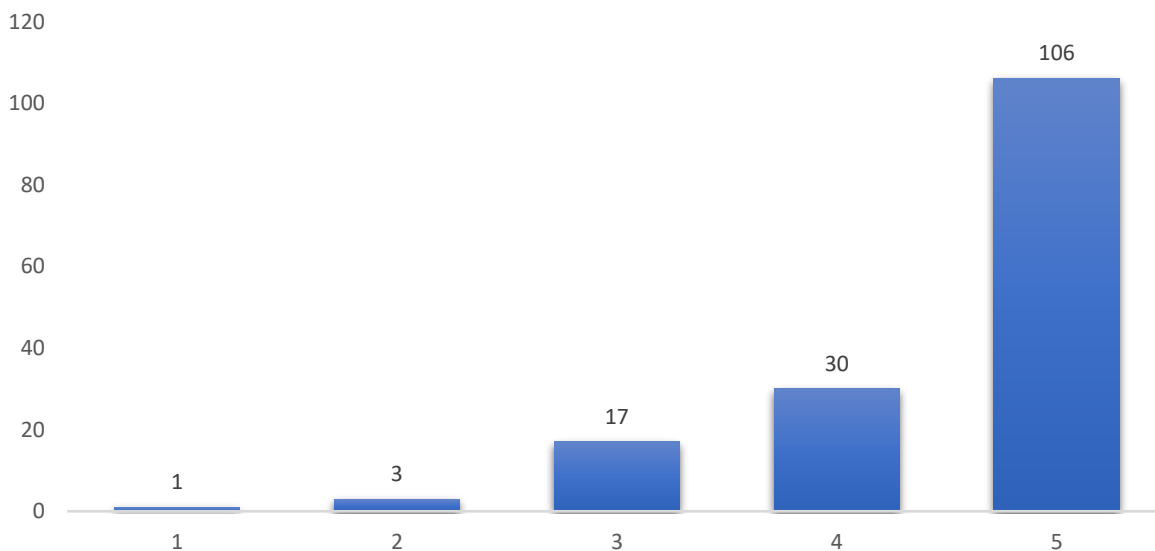
16. ábra: Természetes lókiképzés hatására bekövetkező változás ló és lovas között
(Forrás: saját munka)

Különböző válaszok születtek arra, hogy a hagyományos kiképzéssel szemben milyen változásokat, különbségeket vettek észre a saját lovaikon. Itt mindenki saját választ adhatott. Általánosságban a válaszok többsége pozitív tulajdonság volt. A kitöltők olyanokat írtak, mint például, hogy nyugodtabb a lovuk, vagy figyelmesebb a természetes lókiképzés módszerének hatására. Többen azt felelték, hogy gyorsabban tanul a lovuk. Születtek olyan válaszok is, hogy a lova jobban bízik benne, engedékenyebb és együttműködőbb. Voltak természetesen olyan személyek is, akik nem vettek észre sem pozitív, sem negatív változást a lovukban azután, hogy a természetes lókiképzés módszerét alkalmazták rajtuk. A kitöltők szerint a természetes kiképzésnél a lovuk engedékenyebb, átengedőbb, ragaszkodóbb és kevésbé féltősebb lett a hagyományos kiképzéssel szemben. Érkezett egy olyan válasz is, hogy semmilyen változást nem vett észre azért, mert a hagyományos lókiképzés is a természetesre épül. Volt egy személy, akinek a pónija elutasítóan viselkedett korábban, de a természetes lókiképzésnek köszönhetően már hajlandó együttműködni.

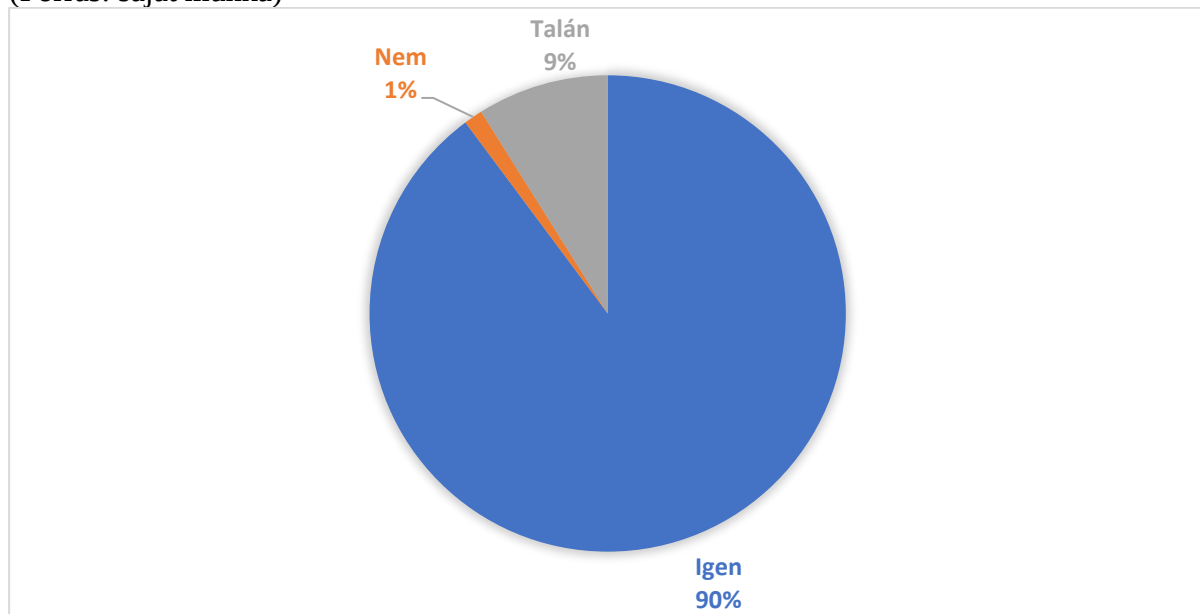
A válaszadók többsége nagyon hasznosnak találta a természetes lókiképzés módszerét, akiknek volt már lehetősége kipróbálni (17. ábra). A 157 emberből összesen 106 darab választotta, hogy nagyon hasznosnak találta a módszert, ami a kitöltők 68%-a volt. Egy valaki jelölte azt a skálán, hogy egyáltalán nem volt hasznos, ő azért jelölte ezt, mert az előző kérdésnél ő volt az, akinek jelentősen romlott a lovával a kapcsolata. A skálán az egyes szám jelölte az egyáltalán nem volt hasznost és az ötös szám meg a nagyon hasznost.

17. ábra: Természetes lókiképzés hasznossága
(Forrás: saját munka)

A 157 darab válaszból 141 darab válasz született arra, hogy ajánlaná a természetes lókiképzés módszerét másoknak (18. ábra), ez összesen 90%-a volt a kitöltőknek, az összes kitöltőhöz nézve meg a 60%-a lenne. 14 darab ember volt az, aki nem volt biztos, hogy ajánlaná másoknak a módszert, ezért a talán jelölte meg. A többi válaszadó, 2 darab meg egyáltalán nem ajánlaná másoknak a természetes lókiképzést.

18. ábra: Ajánlaná-e másoknak a természetes lóképzést?
(Forrás: saját munka)

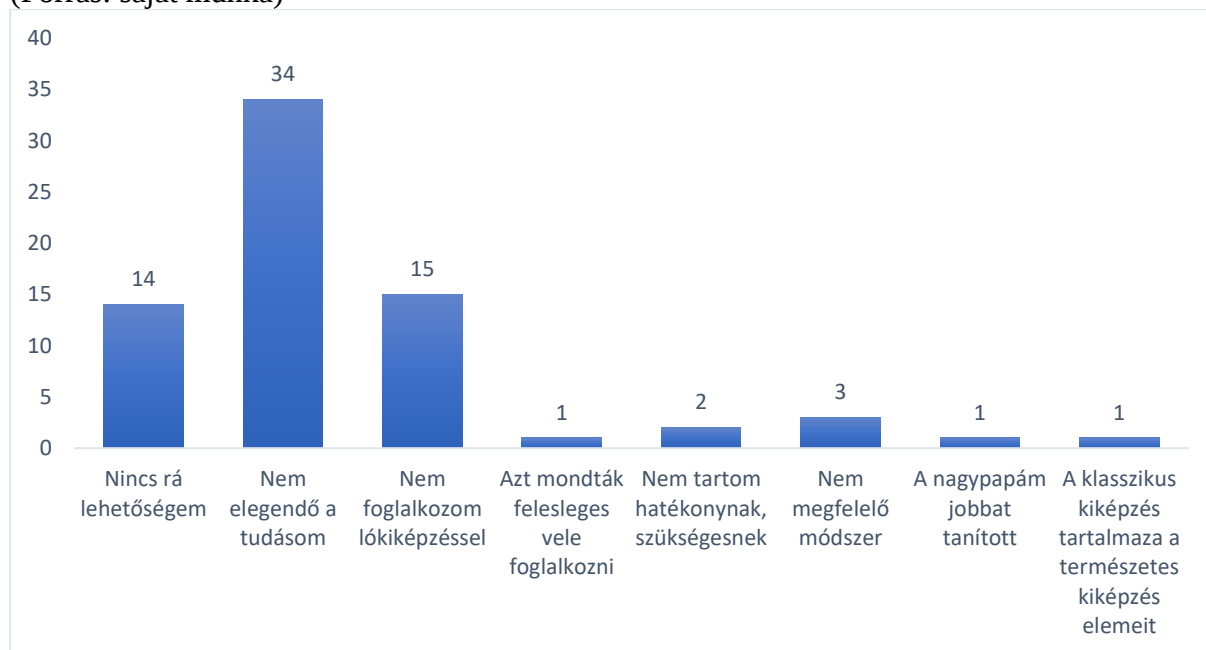

Azoknál a személyeknél, akik az előző kérdésnél azt felelték, hogy igen, ajánlanák, nekik volt lehetőségük bővebben kifejtetni, hogy miért ajánlanák a módszert. Itt különböző válaszok születtek, sokan csak annyit írtak, hogy azért ajánlanák, mert működik és hasznos. Több válasz is született arra, hogy javítja a kommunikációt az ember és lovas között és segít a kapcsolat kiépítésében. Volt, aki szerint a természetes lóképzés segít megérteni az ok-okozati összefüggéseket. Valaki azért ajánlaná, mert szerinte a természetes lóképzés hatékonyabb, mint a hagyományos lóképzés. Sokak szerint azért érdemes ezt a módszert használni, mert állatbarát, erőszakmentes, etikus, lóközpontú és ezzel a lóképzéssel lehet elérni, hogy a ló az ember társa legyen, nem csak egy eszköz, tárgy. Mások szerint a természetes lóképzés biztonságosabb, mint a hagyományos kiképzés. Valaki azért ajánlaná még, mert segíti megtalálni a közös hangot a lóval a nonverbális kommunikáció segítségével, mivel elengedhetetlen a lovak testbeszédének és gondolkodásmódjuknak az ismerete a lóképzésnél. Volt olyan is, aki szerint a természetes lóképzéssel le lehet szoktatni a lovakat a rossz szokásoktól és a lovak motiválására is alkalmas.

A korábbi kérdésnél, ahol a kitöltők azt adták meg válasznak, hogy még soha nem használták a természetes kiképzés módszerét, 58 fő, nekik volt lehetőség elmondani, hogy milyen akadályai voltak ennek (19. ábra). A válaszadókból 34 fő mondta azt, hogy a legnagyobb akadályt számára az jelentette, hogy nem elegendő a tudása a természetes lóképzés alkalmazásához. Többen választották azt is, 15 személy, hogy nem foglalkozik lóképzéssel és közel azonos válasz érkezett arra, 14 darab, hogy nincs rá lehetősége, mert nincs megfelelő eszköze vagy lóva a természetes lóképzés alkalmazásához. Egyéb válaszlehetőségeket is adtak meg köztük olyanokat, hogy a hagyományos lóképzést tartják megfelelőnek az olimpiai szakágakhoz, vagy nem tartják szükségesnek vagy hatékornak a természetes lóképzést. Volt, akinek azt mondták, hogy ezzel a kiképzési módszerrel felesleges foglalkozni, de ezzel a válaszadó személy nem éretett egyet. Valaki azért nem tartotta

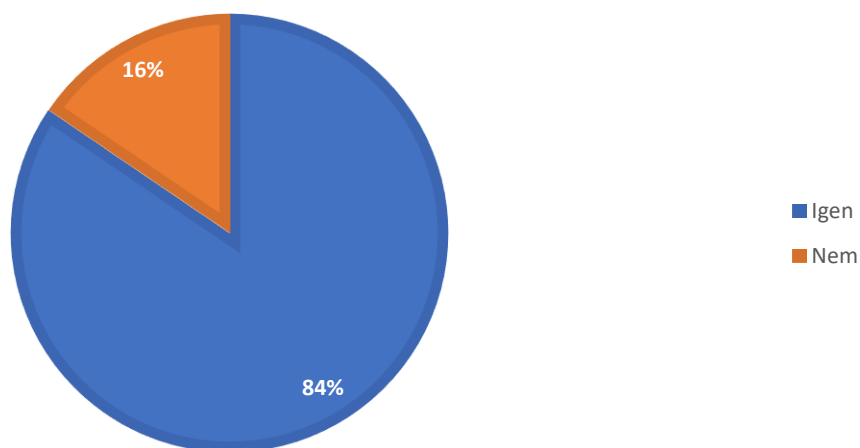
megfelelőnek a módszert, mert szerintük szükségtelenül durva és csak arra fókuszál, hogy rávegyék a lovat arra, hogy megcsinálja az adott dolgot. Volt olyan is, akinek a nagypapája tanított valamilyen módszert és azt jobbnak tartja, mint bármely másik természetes lókiképzési módszert.

19. ábra: Természetes lókiképzés használatának akadályai
(Forrás: saját munka)

Az utolsó előtti szakaszt kitöltő személyek közül többen is azt választották, hogy nem értenek egyet a természetes lókiképzés módszerével, de ez csak a 16%-a volt a kitöltőknek (20. ábra). Több válasz érkezett be arra, hogy egyetértenek a módszerrel még, ha eddig nem is volt alkalmuk kipróbálni. Ez a 57 darab kitöltőnek a 84%-a volt, darabszámba kifejezve meg 49 darab.

20. ábra: Egyetért-e a természetes lókiképzés módszerével?
(Forrás: saját munka)

Azoknak a személyeknek, akik nem értenek egyet a természetes lókiképzés módszereivel, nekik volt lehetőségük az utolsó szakaszban kifejtetniük, hogy mi miatt nem tudnak vele azonosulni. Itt is különböző válaszok születtek. Voltak, akik azt mondták, hogy alapján nem teljesen elvetendő ez a lókiképzési technika, csak nem szabad önmagában alkalmazni. Valaki szerint bizonyos esetekben jó csak a természetes lókiképzés, például a lovak lószállítóra szoktatása esetén, de a megfelelő izomépítéshez nem elegendő, ezért csak a klasszikus lókiképzéssel együtt működne. Volt egy olyan illető is, aki csak színjátéknak hívta természetes lókiképzést, mert minden lókiképzési módszert lehet rosszul vagy jól alkalmazni. Volt, aki ezeket a lovakat nem tartja biztonságosnak, akik ilyen kiképzést kaptak. Valaki azért nem értett egyet a módszerrel, mert ő úgy tapasztalta, hogy ezzel a módszerrel kiképzett lovak hajlamosabbak a rossz szokások felvételére és engedetlenebbek.

5. Következtetések és javaslatok

A természetes lókiképzés legelterjedtebb módszere a Monty Roberts csatlokozás módszere és Pat Parelli Horsmanshipje, amibe bele tartozik Pat Parelli 7 játéka. Sokan saját módszert alkalmaznak, ami több lókiképzési módszer egységesítése és ezért is van az, hogy egyre több a természetes lókiképzési módszer, amit alkalmaznak a világon.

Az amerikai kitöltők között arányaiban több volt a 46 feletti személy, mint a magyar kitöltők között, akik ismerik a természetes lókiképzés módszerét, ami annak köszönhető, hogy az Amerikai Egyesült Állomokból terjedt el a lókiképzés más országokba, köztük Magyarországra is. Amerikában a kiképzés előbb jelent meg, amikor a mostani idősebb generáció még a fiatalkorában, 20-as éveiben járhattak. Ez a korosztály fogékonyabb a változtatásokra, új dolgokra, míg Magyarországon később jelent meg és a mostani idősök már akkor is a 20-as éveiken túl jártak ezért kevésbé akartak változtatni már.

Sok pozitív hatás írtak le a kérdőív visszajelzéseiben, de ennek ellenére vannak emberek, akik félnek kipróbálni, mások szerint meg egyáltalán nem hasznos ez a módszer. Mivel sokan használják ezt a módszert és bizonyíthatóan jó hatásai vannak, ezért van értelme beszélni a természetes kiképzésről nagyobb távlatokban is. Ennek ellenére sokan nem hallottak még a módszerről sem, ezért jobb lenne több kurzust tartani róla és az iskolai tanmenetekbe is bevezetni.

Sok embert az akadályoz a módszerben, hogy nincsen megfelelő, vagy elegendő tudásuk ahhoz, hogy a természetes lókiképzést alkalmazzák. Ez a hiányzó tudás nehezé teszi számukra, hogy megértsék a különböző technikákat és a lovuk reakciót, jeleit. Akadályok még azok is, hogy nincsen megfelelő felszerelése, illetve nincsen hozzá lova és az, hogy az adott illető nem foglalkozik lókiképzéssel. Ezért fontos, hogy megfelelő tájékoztatást és támogatást kapjanak, hogy megszerezhessék a szükséges tudást az ez iránt érdeklődő személyek.

Voltak egymásba ütköző állítások azok között, akik ajánlanák a módszert és azok között, akik nem értenek egyet a természetes lókiképzéssel. Azoknak az embereknek is segítségére lehet a természetes lókiképzés módszere, akiknek a lova rossz szokást vett fel, mivel ezzel a kiképzéssel helyre lehet azt hozni. Ezzel szemben az egyik kitöltő azt írta, hogy ő úgy vette észre, hogy ezzel a kiképzéssel a lovak gyakrabban vesznek fel rossz szokásokat. Tehát elmondható, hogy a természetes lókiképzés módszerénél sok az ellentét és ez mind attól függ, hogy az emberek miben hisznek. Amíg nincsenek pontos kutatások arról, hogy a lovak

hosszútávon milyen fejlődésen mennek keresztül addig nem mondható el, hogy az egyik tábornak van igaza vagy a másiknak, és azt sem szabad elfelejteni, hogy minden ló más és más, ezért nem biztos, hogy egy adott kiképzés ugyanúgy hat rájuk.

Érdemes ezekkel a módszerekkel kísérletezni, hogy mindenki megtalálja az adott lónak a megfelelő technikát. Mivel minden lónak egyedülállóak a jellemzői, ezért ugyanaz a kiképzési módszer nem biztos, hogy hasonló hatékonysággal működik más és más lovaknál. Akkor, ha több módszert használnak egyszerre, vagy megkeresik a lovak számára megfelelőt, az lehetőséget ad, hogy a lovakkal való kapcsolatukat javítsák.

Általánoságban a természetes lókiképzést különféle esetekre használják köztük az ember és a ló kapcsolat kiépítésénél és javításánál, vagy csak az adott ló megismerésénél. Ezeken kívül lókiképzéskor is használják például nyers csikó kiképzésénél, vagy egy ló átképzésekor és átlovaglásakor. A természetes lókiképzésnek ezeken kívül még rengeteg lehetősége van és sok a kiaknázatlan területe is. Az emberek viszont sokszor félnek új dolgot kipróbálni, ezért fel kell nyitni az emberek szemét az alternatív kiképzési módszerek lehetőségeire.

6. Összefoglalás

A szakdolgozat célja a természetes lókiképzés ismeretének felmérése magyar és külföldi vonatkozásban. Választ kapni azokra a kérdésekre, hogy miért jó vagy esetleg rossz a természetes lókiképzést használni. Milyen szituációkban lehet alkalmazni? A felmérés célja volt még annak megismerése, hogy az emberek mely természetes lókiképzési módszerrel találkoztak már és melyek azok, amiket szívesebben használnak.

A felmérést Google Forms kérdőív segítségével készítettem el, amiben összesen 19-20 kérdés volt attól függően, hogy magyar nyelven vagy angolul töltötték ki. A kérdőívben voltak nyitott és zárt kérdések és ezen belül volt olyan, ahol csak egyet lehetett megjelölni, de olyan is, ahol több választ is meg lehetett jelölni. A kérdőívnek összesen hét szakasza volt, amiből nem mindegyiket látta mindenki, válaszok alapján nyíltak meg az újabbnál újabb részek, mivel a kitöltés során több elágazás volt, amin végig lehetett haladni. A hét szakasz az általános adatok, a kapcsolat a természetes lókiképzéssel, a saját tapasztalatok, az ajánlás, az akadályok és a vélemény voltak.

Az első elágazás az első etap végén volt, amikor is a válaszadó igennel vagy nemmel felelhetett arra, hogy ismeri a természetes lókiképzést, azok, akik nem ismerik nekik nem voltak további kérdések. A második kettéválás a következő szakasz utolsó kérdésénél volt, hogy használta-e már bármely természetes lókiképzés módszerét. Akik még életükben nem használták egyik módszert sem, ők az akadályok résztől folytatták a kitöltést, akik meg alkalmazták már ők a lókiképzéssel folytatták tovább. Az akadályok fejezet után csak egy elágazás volt annak függvényében, hogy az illető egyetért-e a módszerrel, ha nem akkor meg kellett adnia miért nem a vélemények részben, aki meg egyetértett vele, azoknak a kérdőív befejeződött. Azok, akik a lókiképzéssel folytatták, nekik már csak a saját tapasztalatok végén volt egy alternatív útvonal, amikor is azt válaszolták, hogy ajánlanák másoknak a természetes lókiképzés módszerét, nekik volt még egy kifejtős kérdésük az ajánlás szakaszban. Ezzel véget ért minden kitöltőnek a kérdőív.

A kérdőívet összesen 16 ország lakosa töltötte ki. A kitöltők többségében nők voltak. A 19-26 éves korosztály volt a legnagyobb többségben, közel a fele a kitöltők között ebbe a csoportba esett. A 235 darab kitöltő 91%-a találkozott már a természetes lókiképzés módszerével. A 215 darab kitöltésből 127 darab válasz érkezett az online forrásokra annál a kérdésnél, hogy hol találkoztak a természetes lókiképzés módszerével. A második legtöbbet jelölt válasz lehetőség az volt, hogy más lovasoktól hallották a módszert, de voltak, akik az

edzőiktől vagy bemutatókon szereztek róla tudomást. Többen írták, hogy filmekben, sorozatokban találkoztak a természetes lóképzéssel.

Monty Roberts és Pat Parelli módszerét jelölték meg a legtöbben válasznak, mind ott, hogy melyik természetes lóképzési módszerrel találkoztak már és mind annál, hogy melyikeket használták már. A kitöltőknek mindkét kérdésnél volt alkalmuk saját választ is megadni. Az első kérdésnél sok saját válasz született, de többen is írták ugyanazt, amik a Honza Blaha és a Warwick Schiller volt. A második ilyen jellegű kérdésnél többen is írták, heten, hogy saját módszert alkalmaznak, amik általában a többi természetes lóképzés elemeiből van ötvözve. Ezért is van az, hogy a természetes lóképzés módszerei folyamatosan nőnek.

A 215 kitöltőnek a 73%-a vagyis 157 fő jelölte válasznak azt, hogy már használta a természetes lóképzés bármelyik módszerét. Ezeknek a válaszadóknak közel a fele, 43%-a, adta meg válasznak azt, hogy napi szinten foglalkoznak lóképzéssel, míg a 34%-a csak heti szinten, 1%-a hetente 2-3 alkalommal, a 4%-a csak havonta és a 18%-a csak alkalmanként képzik a lovukat. A 157 kitöltő személyből csak 3 fő volt az, aki a lóképzés alkalmak során egyáltalán nem használják a természetes lóképzés módszert, viszont 66 fő a válaszadók közül csak azt alkalmazza.

Többnyire pozitív válaszokat adtak meg, annál a kérdésnél, hogy milyen változásokat vettek észre a kitöltők a lovaikon a természetes lóképzés hatására a hagyományos lóképzéssel szemben. A változások között többször szerepelt, hogy a kérdőívet kitöltő lova sokkal gyorsabban tanult, figyelmesebb lett, vagy éppenséggel nyugodtabban viselkedett. Voltak olyan személyek is, akik semmilyen változást nem vettek észre a lovukon. Visszajelzésben olyan is érkezett, hogy a lova kevésbé félős azóta, illetve a kapcsolata sokkal jobb lett a lovával.

A sok pozitív hatás ellenére többen is vannak, akik nem használják a módszert, aminek különböző akadályai vannak, köztük az, hogy nincsen megfelelő helyszíne, eszköze vagy lova a természetes lóképzéshez, vagy nem elegendő a tudása ehhez a módszerhez, illetve egyáltalán nem foglalkozik lóképzéssel. Volt összesen 9 fő, akik azért nem alkalmazzák a természetes lóképzést, mert nem értenek egyet a módszerrel, mert megbízhatatlannak tartják az ilyen lovakat, vagy szerintük csak színjáték az egész, viszont voltak olyanok is, akik nem az egész módszert vetették el, csak azt, hogy önmagukban alkalmazzák.

7. Irodalomjegyzék

1. Bird, J. (2010). *A természetes lótartás. Miként nevelhetünk egészséges, optimális teljesítményre képes állatot?* [H.n]: GABO kiadó. 18-19 o. és 28-29 o.
2. Caplan, S. (2016). *All you need to know about Natural Horsemanship*. Letöltés dátuma: 2023. 12. 26., forrás: Equestrian-escapes honlapja: <https://www.equestrian-escapes.com/All-you-need-to-know-about-Natural-Horsemanship/>
3. Falkingham, L. (2023). Natural horsemanship: 'just good, common sense horsemanship' or something else? Letöltés dátuma: 2024. 06. 26., forrás: Horse&Hound honlapja: <https://www.horseandhound.co.uk/features/what-is-natural-horsemanship-533340>
4. Horton, K. (2022). *What is Natural Horsemanship?* Letöltés dátuma: 2023. 12. 26., forrás: Equus honlapja: <https://www.equus.co.uk/blogs/community/what-is-natural-horsemanship>
5. Jessop, D. (2017). *Beginners Guide to Natural Horsemanship*. Letöltés dátuma: 2024.07.11., forrás: Medium honlapja: <https://donjessop.medium.com/beginners-guide-to-natural-horsemanship-by-don-jessop-1a462b7bf9e9>
6. Novotni P. (2011). *A ló viselkedése, lovak nyelvén*. Budapest: Mezőgazda kiadó
7. McBane, S. (2014). *A lovak testbeszédük: 100 jel és jelentésük, hogy értsük őket*. Budapest: Totem Plusz Könyvkiadó Kft.
8. Miller, M. R. (2012). *Értsük meg a ló viselkedését!* Budapest: Mezőgazda Kiadó
9. Parelli, L. (2007). *The Parelli Horsenality Profile Issue*. Savvy Times Magazine, 8 (64): 28-34 o.
10. Parrelli, P. (2012a). *Parelli Natural Horsemanship: Circling Game* Letöltés dátuma: 2024.06.20., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-circling-game>
11. Parrelli, P. (2012b). *Parelli Natural Horsemanship: The Driving Game* Letöltés dátuma: 2024.04.18., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-driving-game>
12. Parrelli, P. (2012c). *Parelli Natural Horsemanship: The Friendly Game*. Letöltés dátuma: 2024.03.26., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-friendly-game>

13. Parrelli, P. (2012d). *Parrelli Natural Horsemanship: The Porcupine Game* Letöltés dátuma: 2024.03.27., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-porcupine-game>
14. Parrelli, P. (2012e). *Parrelli Natural Horsemanship: Sideways Game* Letöltés dátuma: 2024.06.20., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-sideways-game>
15. Parrelli, P. (2012f). *Parrelli Natural Horsemanship: Squeeze Game* Letöltés dátuma: 2024.06.20., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-squeeze-game>
16. Parrelli, P. (2012g). *Parrelli Natural Horsemanship: The Yo-Yo Game* Letöltés dátuma: 2024.05.21., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-yo-yo-game>
17. Parrelli, P. (2023). *Parrelli Natural Horsemanship: The Seven Games*. Letöltés dátuma: 2024.03.25., forrás: Horseillustrated honlapja: <https://www.horseillustrated.com/horse-training-parelli-seven-games>
18. Parrelli, P. és Kadash, K. (2002). *Natural Horse-Man-Ship*. Colorado Springs: Western Horseman magazine
19. Pataky, K. (2021). Kommunikáció a lovakkal Monty Roberts módszere alapján. Kistermelők lapja, 6 (52): 36-37 o.
20. Ransford, S. (2008). *Póni kisokos*. Olaszország: Stabenfeldt AS. 48-67 o.
21. Roberts, M. (2014). *Az igazi suttogó*. Pécs: BIA-Horse Kft
22. Sly, D. (2011). *Lovak képes enciklopédiája*. Pécs: Alexandra Kiadó. 20-23 o.
23. Szabó, L. (2022). *Natural Horsemanship (Természetes Lótartás és Lókiképzés)*. [H.n.]: Levente Szabó
24. Tóth, B. (2023). *A ló az ló: Lólesben a természetben és házunk táján*. Pilisvörösvár: Sau. Fair Bt.

8. Ábrajegyzék

1. ábra: Fülek állása 12. oldal
2. ábra: Farok állások 13. oldal
3. ábra: A ló zónái 17. oldal
4. ábra: A külföldi kitöltők származása 27. oldal
5. ábra: Nemek eloszlása 27. oldal
6. ábra: Életkori eloszlások a két kitöltő csoport között 28. oldal
7. ábra: Saját ló megléte 28. oldal
8. ábra: Természetes lókiképzés ismerete 29. oldal
9. ábra: Hol találkozott már a természetes lókiképzés módszerével? 29. oldal
10. ábra: Természetes lókiképzés ismert módszerei 30. oldal
11. ábra: Használta-e már valaha a természetes lókiképzés valamely módszerét? 31. oldal
12. ábra: Természetes lókiképzés módszereinek használata 31. oldal
13. ábra: A lókiképzés rendszeressége 32. oldal
14. ábra: Természetes lókiképzés rendszeressége a lókiképzés során 32. oldal
15. ábra: Természetes lókiképzés alkalmazásának lehetőségei 33. oldal
16. ábra: Természetes lókiképzés hatására bekövetkező változás ló és lovas között 33. oldal
17. ábra: Természetes lókiképzés hasznossága 34. oldal
18. ábra: Ajánlana-e másoknak a természetes lókiképzést? 35. oldal
19. ábra: Természetes lókiképzés használatának akadályai 36. oldal
20. ábra: Egyetért-e a természetes lókiképzés módszerével? 36. oldal

9. Mellékletek

Természetes ló kiképzés

Pintér Katalin vagyok a Magyar Agrár és Élettudomány Egyetem 3.éves lótenyésztő, lovassport szervező agrármérnöki szak hallgatója. A szakdolgozatom témája a természetes ló kiképzés. A kérdőív önkéntes alapú és anonim jellegű. A kérdőív kitöltése csak pár percet vesz igénybe. * **Kötelező kérdés**

Általános információk

1. Mi a neme? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ nő

☐ férfi

2. Hány éves? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ 18 és alatt

☐ 19-25

☐ 26-35

☐ 36-45

☐ 46-55

☐ 56-65

☐ 66-75

☐ 76-85

☐ 86-95

☐ 96 fölött

3. Van/volt-e saját vagy felesben tartott lova? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

4. Hallott-e már a természetes lókiképzésről? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐ Igen

☐ Nem

Ugrás a következő szakaszra: 9 (Köszönöm szépen a kitöltést!)

Kapcsolat a természetes lókiképzéssel

5. Hol találkozott először a természetes lókiképzéssel? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

☐ Könyvek

☐ Online források (weboldalak, online cikkek...)

☐ Előadások (clinic/workshop)

☐ Más lovasok

☐ Hirdetések

☐ Egyéb: _____

6. Melyik természetes lóképzés módszerével találkozott már? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Monty Robberts módszer (Join Up)
- ☐ Parelli Natural Horsemanship
- ☐ Buck Brannaman féle módszer
- ☐ Clinton Anderson Downunder
- ☐ John Lyons módszer
- ☐ Ray Hunt módszer
- ☐ Klaus Ferdinand Hempfling módszer (KFH)
- ☐ Egyéb: _____

7. Alkalmazta-e a természetes lóképzés valamelyik módszerét már? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Igen
- ☐ Nem *Ugrás a(z) 17. kérdésre*

Lóképzés

8. Melyik természetes lóképzés módszerét alkalmazta már? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Monty Robberts módszer (Join Up)
- ☐ Parelli Natural Horsemanship
- ☐ Buck Brannaman féle módszer
- ☐ Clinton Anderson Downunder
- ☐ John Lyons módszer
- ☐ Ray Hunt módszer
- ☐ Klaus Ferdinand Hempfling módszer (KFH)
- ☐ Egyéb: _____

9. Milyen rendszeresen foglalkozik lókiképzéssel? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Naponta
- ☐ Hetente
- ☐ Havonta
- ☐ Alkalmanként
- ☐ Egyéb: _____

10. Milyen gyakran alkalmazza a természetes lókiképzést a lova kiképzése során? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
Sohi	☐	☐	☐	☐	☐	Mindig

Saját tapasztalatok

11. Milyen alkalmakkor használta már bármely természetes lókiképzés módszerét? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- ☐ Mindennapi kiképzés
- ☐ Kapcsolat kialakítása a lóval
- ☐ Javítani a kapcsolatom a lóval
- ☐ Lóval való ismerkedés
- ☐ Nyers csikó kiképzése
- ☐ Átlovaglás, átképzés
- ☐ Rossz szokás leszoktatása
- ☐ Trauma kezelése Egyéb: _____

12. Miképpen változott a kapcsolatod a lovaddal a természetes lókiképzés hatására? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

- ☐ Jelentősen javult
- ☐ Némileg javult
- ☐ Nem változott
- ☐ Némileg romlott
- ☐ Jelentősen romlott

13. Milyen különbsége(ke)t fedezett fel a hagyományos lókiképzéssel szemben a lovon a természetes lókiképzés során? (pl. engedékenyebb, kevésbé figyel, dekoncentrált, gyorsabban tanul stb.) *

14. Mennyire találta hasznosnak ezt a kiképzési módszert? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

	1	2	3	4	5	
Egyáltalán nem	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon

15. Ajánlanád másnak a természetes lókiképzést? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐

Igen

Ugrás a(z) 16. kérdésre

☐

Nem

Ugrás a következő szakaszra: 9 (Köszönöm szépen a kitöltést!)

☐

Talán

Ugrás a következő szakaszra: 9 (Köszönöm szépen a kitöltést!)

Ajánlás

16. Miért ajánlaná másoknak? *

Ugrás a következő szakaszra: 9 (Köszönöm szépen a kitöltést!)

Akadályok

17. Miért nem alkalmazza a természetes lókiképzés módszerét? *

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

☐

Nincs rá lehetőségem (pl. nincs lovam, felszerelésem, megfelelő területem stb.)

☐

Nem elegendő tudásom, hogy a módszert alkalmazni tudjam

☐

Nem foglalkozom lókiképzéssel

☐

Egyéb: _____

18. Egyetért-e a természetes lókiképzés módszerével? *

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

☐

Igen

Ugrás a következő szakaszra: 9 (Köszönöm szépen a kitöltést!)

☐

Nem

Ugrás a(z) 19. kérdésre

Vélemény

19. Amennyiben nem ért egyet a módszerrel, fejtse ki, hogy mi miatt nem érte vele egyet! *

Köszönöm szépen a kitöltést!

Ezt a tartalmat nem a Google hozta létre, és nem is hagyta azt jóvá.

Google Űrlapok

Natural Horsemanship

My name is Katalin Pintér and I am a student of Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, majoring in horse breeder, equine sports organizer agricultural engineer. The topic of my thesis is natural horsemanship. This questionnaire is anonymous and volunteer. It takes only a few minutes to fill it in.

* Indicates required question

General information

1. Which country are you from? *

2. What is your gender? *

Mark only one oval.

☐ Female

☐ Male

3. How old are you? *

Mark only one oval.

- ☐ 18 and under
- ☐ 19-25
- ☐ 26-35
- ☐ 36-45
- ☐ 46-55
- ☐ 56-65
- ☐ 66-75
- ☐ 76-85
- ☐ 86-95
- ☐ 96+

4. Have you ever had a horse? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No

5. Have you heard about natural horsemanship before? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No *Skip to section 9 (Thank you for taking the time to complete this questionnaire!
Your insights and experiences are valuable.)*

Relationship with natural horsemanship

6. How did you first learn about natural horsemanship? *

Check all that apply.

- ☐ Books
- ☐ Online resources
- ☐ Clinics/ workshop
- ☐ From other horse enthusiasts
- ☐ Advertisement
- ☐ Other: _____

7. Which natural horsemanship methods have you ever come across? *

Check all that apply.

- ☐ Monty Roberts' Join-Up
- ☐ Parelli Natural Horsemanship
- ☐ Buck Brannaman's methods
- ☐ Clinton Anderson's Downunder Horsemanship
- ☐ John Lyons' methods
- ☐ Ray Hunt's methods
- ☐ Klaus Ferdinand Hemping's methods (KFH)
- ☐ Other: _____

8. Have you ever used one of the natural horsemanship methods? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes *Skip to question 9*
- ☐ No *Skip to question 18*

Horse training

9. Which natural horsemanship methods have you ever used? *

Check all that apply.

- ☐ Monty Robberts' Join-Up
- ☐ Parelli Natural Horsemanship
- ☐ Buck Brannaman's methods
- ☐ Clinton Anderson's Downunder Horsemanship
- ☐ John Lyons' methods
- ☐ Ray Hunt's methods
- ☐ Klaus Ferdinand Hemping's methods (KFH)
- ☐ Other: _____

10. How often do you train horses? *

Mark only one oval.

- ☐ Daily
- ☐ Weekly
- ☐ Monthly
- ☐ Occasionally
- ☐ Other: _____

11. How often do you practice natural horsemanship techniques when you train your horse? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Never	☐	☐	☐	☐	☐	Always

Own experiences

12. On which occasions have you ever used any natural horsemanship methods? *

Check all that apply.

- ☐ Everyday training
- ☐ Establishing a relationship with the horse
- ☐ Building a better bond with my horse
- ☐ Getting to know the horse
- ☐ Training green horses
- ☐ Retraining
- ☐ Get rid of bad habits Treating trauma
- Other: _____

13. How has natural horsemanship impacted your relationship with your horse? *

Mark only one oval.

- ☐ Significantly improved
- ☐ Somewhat improved
- ☐ No change
- ☐ Somewhat worsened
- ☐ Significantly worsened

14. What difference(s) did you discover on the horse during natural horsemanship techniques compared to traditional horse training? (e.g. manageable, pays less attention, deconcentrate, learns faster, etc.) *

15. How useful have you found this training method? *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Not	☐	☐	☐	☐	☐	Very much

16. Would you recommended natural horsemanship to other horse owners? *

Mark only one oval.

☐ Yes	<i>Skip to question 17</i>
☐ No	<i>Skip to section 9 (Thank you for taking the time to complete this questionnaire! Your insights and experiences are valuable.)</i>
☐ Maybe	<i>Skip to section 9 (Thank you for taking the time to complete this questionnaire! Your insights and experiences are valuable.)</i>

Recommendation

17. Why would you recommend it to others? *

Skip to section 9 (Thank you for taking the time to complete this questionnaire! Your insights and experiences are valuable.)

Hindrances

18. Why don't you use the methods of natural horsemanship? *

Check all that apply.

- ☐ I don't have the opportunity (e.g. I don't have a horse, equipment, suitable area, etc.)
- ☐ I don't have adequate knowledge to use the method
- ☐ Horse training is not my business
- ☐ Other:

19. Do you agree with the methods of natural horsemanship? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes *Skip to section 9 (Thank you for taking the time to complete this questionnaire! Your insights and experiences are valuable.)*
- ☐ No *Skip to question 20*

Opinion

20. If you do not agree with the methods, explain why you did not agree with it! *

Thank you for taking the time to complete this questionnaire! Your insights and experiences are valuable.

This content is neither created nor endorsed by Google.

10. Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: PINTER KATALIN
A Hallgató Neptun kódja: G8L358
A dolgozat címe: A TERMÉSZETES LOKALKÉPZÉS ALPJA
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: ÁLLATTENYÉSTÉSI TUDOMÁNYOK INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: ÁLLATTENYÉSTÉSI-TECHNOLÓGIAI ÉS
ÁLLATÁLLÓLÉTI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítotam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: 2024 év november hó 4 nap

Pinter Katalin

Hallgató aláírása

11. Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

PINTER KATALIN (név) (hallgató Neptun azonosítója: G8L35S)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: 2024. év november hó 04. nap

Ag. H. C.
belső konzulens